

Tändsticksfabriken i Jönköping

En studie om dess barnarbete på 1800 - talet och hur fabriken används i dagens undervisning, då barn i skolår 3 och 4 läser sin lokalhistoria.

Högskolan på Gotland

C-uppsats i historia

Höstterminen 2009

Författare: Anna Fingal

Handledare: Margareta Mellberg

Abstract

This paper is a study with two different aspects, with a main focus of the match factory in Jönköping. The first aspect is about how the work situation for children looked like in the match factory during the 1900 - century. The children's work history over time, the children's workday and life situation on the factory and outside is described in this paper. The second aspect in this paper is about how the pupils learn about their local history in the 3 and 4 grade. Do the teachers learn their pupils about the factory or not when they study their local history. If they do not, what causes have the teachers mentioned. Answers are too found in this paper.

The material concerning the questions if the match factory used children as workers in their production have I received from a visit on the match factory museum and from an interview with the manager of the museum. The manager also helped me find the material and he gave some information where to find more material as well. An interview with teachers in third to fifth grade in schools in and around Jönköping was the main thing in the second material study. The interview contained questions about how the teachers teach their pupils about local history and if they use the match factory in Jönköping as a complement to the education.

The study showed a lot of different perspectives of how teachers in and around Jönköping have chosen to or not to involve the match factory in the teaching of the local history of Jönköping. The study also show that the environment for young children during this time was very harsh. They had to work almost as much as older people with the same burden but for just a third of the salary, all because of the factory owner's will to earn as much money as possible.

Innehåll

1. Inledning.....	5
2. Bakgrund.....	6
2.1 Historik om barnarbete	6
2.2 Historik om tändsticksfabriken i Jönköping.....	7
2.3 Lokalhistorien i skolan	8
3. Problemställning och syfte	9
3.1 Syfte.....	9
3.2 Frågeställning	9
3.2.1 Tändsticksfabrikens barnarbete	9
3.2.2 Tändsticksfabrikens användning i undervisningen.....	10
3.3 Avgränsningar.....	10
3.4 Disposition	11
4. Metod och källmaterial	12
4.1 Metodval	12
4.2 Kvantitativ och kvalitativ ansats.....	12
4.2.1 Urval i informantintervjun.....	13
4.3 Material	13
4.4 Forskningsläge kring barnarbete	15
4.5 Forskningsläge kring historieundervisningen	16
5. Styrdokument.....	17
5.1 LPO 94.....	17
5.1.2 Mål att uppnå i grundskolan	18
5.2 Kursplaner för historia.....	18
6. Metod- och materialdiskussion.....	19

7. Resultatredovisning.....	20
7.1 Barnarbete i de svenska fabrikena.....	20
7.1.2 Barnarbete på tändsticksfabriken i Jönköping	22
7.2 Informantintervjuer.....	25
7.2.1 På vilket sätt undervisar du i lokalhistoria?.....	25
7.2.2 Använder du tändsticksfabriken i Jönköping i din undervisning?	29
7.2.3 Vad beror det på att tändsticksfabriken inte används i undervisningen?	30
7.2.4 Om du inte undervisar i lokalhistoria - Vad beror det på?.....	33
8. Diskussion och analys	33
8.1 Resultatdiskussion	34
8.1.1 Barnarbete på tändsticksfabriken	34
8.1.2 Tändsticksfabrikens användning i undervisningen.....	36
9. Sammanfattning	42
10. Referenslista	43

1. Inledning

Eleverna lära sig många händelser och företeelser över ett längre tidsperspektiv i historieämnet och då innefattas bland annat lokalhistoria, europeisk- samt världshistoria. Lokalhistorien som finns i vår omgivning är en viktig del i historieämnet och det tar kursplanerna upp som ett krav att eleverna ska kunna. Det står i LPO – 94 att eleverna ska få en ”Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar”.¹

Lokalhistorien som finns runt omkring oss dagligen på ett eller annat sätt. Den är betydelsefull för alla människor och inte minst eleverna med utgångspunkt från LPO - 94. Lokalhistorien ger oss fakta om hur människor levde förr i världen och varför det just på en speciell plats skapades ett samhälle med bra handel och kommunikations förutsättningar. Eleverna bör känna till vissa delar av de historiska företeelser som skett i deras närhet. De ska också få kunskap om minnesmärken som fortfarande finns kvar från historisktid. En annan företeelse som är central i resonemanget är att alla elever, barn eller ungdomar oavsett var de bor i världen, vilket ursprung de har, var de är födda, var han eller hon har sin familj eller om de går i skolan har en gemensam nämnare. Den är att de får kunskaper om sin lokalhistoria på ett eller annat sätt. Antingen om de går i skolan, undervisas i hemmet eller inte har möjlighet att kunna gå i skola.

LPO -94 som är ett av de styrdokument som används i skolverksamheten säger att eleverna ska skapa genom skolan bland annat: ”Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv”.²

Genom dessa tankar och mycket funderingar framträdde delvis uppsatsens innehåll sakta.

Barnarbetet förekom i stor utsträckning på tändsticksfabriken i Jönköping på 1800 – talet. En beskrivning av hur det såg ut och hur fabriken idag används av pedagoger i lokalhistorieundervisningen för elever i år 3 och 4 diskuteras i en av delarna i undersökningen. En litteraturstudie och ett studiebesök har gjorts för att få fram material om barnarbetet på tändsticksfabriken. För att få fram hur tändsticksfabriken används i undervisningen har en informantintervju genomförts med ett antal pedagoger på skolorna i och runt omkring Jönköping.

¹ Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm; Fritzes. s. 4.

² Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm; Fritzes. s. 5.

2. Bakgrund

Ämnet till undersökningen har uppkommit successivt och med vissa restriktioner. Två synvinklar tas upp en historisk och en pedagogisk. Ämnets karaktär har med tiden vuxit fram på grund av ett stort intresse av historia och allra helst lokalhistoria. Litteraturstudier och studiebesök på tändsticksmuseet gjordes för att få material om hur barnarbetet såg ut på tändsticksfabriken på 1800 - talet. En kort beskrivning om barnarbetet lägger grunden till att på ett bättre sätt ge en förståelse hur barnens levnadsförhållande och arbetssituation såg ut.

Informantintervjuer gjordes för att få vetskap om vad pedagogerna ger sina elever för kunskaper om lokalhistorien med inriktning på tändsticksfabriken. För att få en grundlig bakgrund till lokalhistorien som tagits fasta på i uppsatsen, beskrivs historien om tändsticksfabriken i Jönköping kort. För att få en koppling till syftet kommer även lokalhistoriens betydelse förr och hur lokalhistorien idag används i skolan beskrivas. Ett kompletterande underlag blir det för att få en bättre förståelse för den empiriska undersökning som genomförts.

2.1 Historik om barnarbete

I Storbritannien började industrialiseringen redan på 1700 - talet och även då användes barn i arbetssyfte. De var billig arbetskraft och de kunde för en liten penning städa och springa ärenden. På liknande sätt fick även barn i Sverige på 1800 - talet börja sitt yrkesverksamma liv. Arbeta fick barnen göra för att tjäna ihop till sin familjs levebröd.³ Att arbeta var en förutsättning för storstadsbarnen. Orsaken var att de skulle kunna bo kvar hemma hos sin familj längre än vanligt.⁴ Många forskare säger att försörjningssättet gjorde att barnen i staden frigjorde sig från föräldrarna. Det berodde på att barnen fick lära sig att arbeta under andra vuxna människor. Inte bara sina föräldrar. Barnen i staden fick också lära sig att betala för sin mat och sitt tak över huvudet. När bäst de ville kunde de flytta till ett annat boende.⁵ Bo kvar hos föräldrarna kunde inte barnen på landet därför att maten inte räckte till. De var tvungna att lämna sin familj för att hitta ett arbete. Tjänstefolk hos någon rik familj var det arbete som de kunde erhålla och där också få möjlighet till tak över huvudet. Den lösningen var i det närmaste den enda utvägen för barn på landsbygden.⁶

När barnarbetets utsträckning inte gick att expandera mer var den enda lösningen för att öka produktionen och få in mer pengar att ändra produktionsmetoden för industrierna. Problem uppstod också då konkurrensen ökade och fabriksägarna ville utvidga sin produktionsverksamhet. För att tillgodose utvecklingen blev fabriksägarna tvungna att ta in maskiner i produktionen. Arbetskraften räckte inte till för att kunna öka produktionen i den utsträckning som fabriksägarna ville åstadkomma. Maskinernas införande gjorde delvis att beroendet av arbetet förhandlades minskade. Förändringen gjorde också att arbetsvillkoren för människorna förändrades drastiskt.⁷

³ <http://www.hist.se/wswPDFGenerator.php>

⁴ Sandin, B. (1984). s. 107 f

⁵ Olsson, L. (1984). s. 153

⁶ Sandin, B. (1984). s. 107 f

⁷ Olsson, L. (1981). s. 113f

All förändring skedde innan den första lagen om barnarbete kom år 1881, men den trädde inte i kraft förens år 1882. Lagen förbjöd barnarbete. Lagen gjorde inte att barnarbetet upphörde i fabrikena utan det sägs att barnarbetet avtog på grund av att fabriksägarna fick ett mer humant tänk än tidigare.⁸ Vissa tror att nergången av barnarbetet berodde på att arbetslivet förändrades drastiskt för alla arbetsförda grupper i samhället. En annan orsak till att behovet av barn i arbete minskade kan ha varit att inkomsterna för industriarbetare ökade, vilket gjorde att barnen inte behövde hjälpa till med familjens försörjning längre.⁹ Det var dock en bit in på 1900 - talet då barnarbetet avskaffades helt.¹⁰

2.2 Historik om tändsticksfabriken i Jönköping

Carl och Johan Lundström var ett brödrapar i Jönköping som hade en liten tillverkning av tändstickor i små verkstäder i västra delen av staden. År 1845 startades den första riktiga tändstickfabriken i Jönköping och den verksamheten bedrevs i en gammal hyrd skomakarverkstad.¹¹ Året efter tändsticksfabriken startades var verksamheten en av de största i hela Sverige. Den ställningen hölls ända fram till 1890 – talet.¹² Johan hade redan som student vid Uppsala universitet experimenterat med framställning av fosfortändstickor.¹³ Det var år 1846 som bröderna Lundström bildade firman J. & C. Lundström i Jönköping. Bröderna hade olika egenskaper som gjorde att de kompletterade varandra bra i deras affärsrörelse. Tändstickorna som tillverkades i Jönköping blev eftertraktade och försäljningen gick bra.¹⁴

Fosfortändstickan var inte bra att tillverka i många avseenden. Ett av dem var att de som arbetade i fabriken fick olika sjukdomar som till exempel käkbrand eller fosfornekros på grund av kemikalien fosfor. Tändstickorna kunde självantändas och det orsakade många bränder på fabriken.¹⁵ Efter förbättringsarbete och forskning för att göra tändstickan bättre användes den ofarliga röda fosfor istället för den vita farliga fosfor som tändningsmaterial. Den nya tändstickan kallades för säkerhetständstickan.¹⁶ För bröderna Lundström var tändstickorna mycket betydelsefulla. ”För dem var Jönköpings Tändstickor inte bara en ursprungs-beteckning utan också ett kvalitetsbegrepp; Jönköpingsstickor kunde inte jämföras med vilka andra stickor som helst”¹⁷.

De svensktillverkade tändstickorna blev mer och mer eftertraktade på marknaden. Runt om i hela Europa ville man köpa den nya säkerhetständstickan. Fabriken i Jönköping utvidgas stadigt hela tiden. Allt från husbyggnader till utökande av antalet arbetare.¹⁸ Problemet med den nya

⁸ Olsson, L. (1981). s. 114

⁹ <http://www.hist.se/wswPDFGenerator.php>

¹⁰ Olsson, L. (1981). s. 113f

¹¹ Svensson, M. (2001). s. 2

¹² Loewe, W., Jansson, A., & Rosell, C-M. (1997). s. 175

¹³ Herlin, E. (1932). s. 23

¹⁴ Herlin, E. (1932). s. 23

¹⁵ Loewe, W., Jansson, A., & Rosell, C-M. (1997). s. 14

¹⁶ Herlin, E. (1932). s. 23

¹⁷ Loewe, W., Jansson, A., & Rosell, C-M. (1997). *De tände en eld. Svensk tändsticksindustri 1836 – 1996*. Borås: Wahlström & Widstrand. s. 175

¹⁸ Svensson, M. (2001). s. 4

säkerhetständstickan var att den kostade mycket mer pengar att tillverka än vad fosfortändstickan hade gjort tidigare. Det var delvis en orsak till att patentet för bröderna Lundström upphävdes två år innan tiden för patentet skulle gått ut. En annan orsak var att tillverkningen av säkerhetständstickan inte utfördes på ett tillräckligt bra sätt, vilket var en ekonomisk fråga. Efterfrågan på tändstickor ökade ytterligare år 1856 både i Sverige och i de länder dit tändstickorna exporterades. Tändsticksfabriken fick då utöka sina lokaler för att kunna producera det antal tändstickor som behövdes för att tillgodose efterfrågan.¹⁹ Exporten blev mer central än den inhemska marknaden med tiden. Säkerhetständstickan marknadsfördes i många länder utomlands men med mindre lyckat resultat.²⁰

2.3 Lokalhistorien i skolan

Att använda lokalhistoria i undervisning är ett måste, skriver Nilsson, H. Styrdokumenten som finns ger restriktioner om att undervisningen i skolan ska innehålla undervisning som ger eleverna kunskaper i ämnet. Viktigt att poängtera är dock att det är de stora sammanhangen i historien som ska komma fram genom lokalhistorien. Hur påverkade de stora händelserna vårt samhälle som vi lever i idag historiskt.²¹ Att arbeta med lokalhistoria i skolan är inte alltid lätt tar Nilsson, H. upp i sin bok. En fördel finns det med det och det är att större historiska händelser på riksplanet kan tas ned på lokalnivå. Utifrån det går det mer lättförståeligt och gripbart att se vilken inverkan händelsen på riksplanet får i den lokala historiens utveckling. Studierna av lokalhistorien ska också föra med sig att eleverna blir mer intresserade av ämnet och känner igen namn på platser, byggnader och händelser.²² Runt varje skola i Sverige finns det mer eller mindre lokalhistoria att ta del av. Lokalhistorien används mycket tillfälligt i dagens skolor. Det är inte fel, men den skulle kunna användas ännu mer för att eleverna ska kunna ta del av sin historiska omgivning. Grundläggande tycker Nilsson, H. det är att sätta in lokalhistorien i rätt sammanhang annars kan den kännas lite meningslöst att utnyttjade den i undervisningssyfte. Orsaken till att lokalhistorien används i skolan bör vara att elevernas förståelse och intresse ska väckas och trappas upp till en högre nivå. Det kan också leda till att ämnet historia blir mycket mer intressant för många elever.²³ Intresset för lokalhistorien har i det stora hela blivit större under 1970 – talet och framåt och vad det beror på är inte helt klart.²⁴ En orsak är den nya läroplanen som kom år 1994 och dess innehåll beskriver vad eleverna ska kunna och uppnå vid femte och nionde skolåren.

Arbetsätten som kan utnyttjas då lokalhistorien används i skolan kan utformas på olika sätt nämner Nilsson, H. och nivån går att anpassa till elever allt från år 1 till år 9. Ett samarbete mellan kollegier kan resultera i ett större projekt där olika ämnen integreras eller att elever från olika ålderskategorier arbetar tillsammans. Att arbeta, få kunskap och få fram material till studier av lokalhistoria tar tid. Pedagogernas åsikter om hur historiematerialet från det lokala planet skall användas i undervisningen går isär, men enighet i arbetslagen är positivt. Det måste också vara en

¹⁹ Cederschiöld, G., & Feilitzen, E-V. (1945). s. 61

²⁰ Loewe, W., Jansson, A., & Rosell, C-M. (1997). s.15

²¹ Nilsson, H. (1995). s. 13

²² Nilsson, H. (1995). s. 31

²³ Nilsson, H. (1995). s. 33 f.

²⁴ Nilsson, H. (1995). s. 81

positiv inställning från alla parter för att det ska fungera att arbeta med historiematerialet i undervisningssyfte.²⁵ Hembygdsföreningarna i vissa kommuner är mycket delaktiga i skolundervisningen när det handlar om lokalhistoria. Vissa skolor samarbetar rentutav med hembygdsföreningarna för att få en bra grund i undervisningen.²⁶ Att förstå hur andra människor lever både i Sverige och utomlands, idag samt förr kan hembygdsundervisning vara en bra början för att få en kunskapsgrund som ger förståelse och insikt i det hela, menar Kuokkanen, P. Det är först när elever får förståelse och nya intryck utifrån deras egna erfarenheter som de utomståendes förhållande kan ses. Undervisning med lokalhistoria kommer inte att kompensera den ordinarie historieundervisningen utan den kommer att vara ett komplement för bredare kunskaper, dels av lokalhistorien i sig och dels för historieämnet i stort.²⁷ Lokalhistorien har stor betydelse för identitetsbildningen i de senare skolåren menar Nilsson, H.²⁸

3. Problemställning och syfte

När eleverna i Jönköpings kommun läser om kommunens lokalhistoria kommer de i kontakt med många olika historiska företeelser som förekommit i Jönköping under förgången tid. I Jönköping ligger en gammal tändsticksfabrik som är nedlagd sedan länge och idag är det ett museum som man kan besöka. På fabriken förekom barnarbete som på 1800 – talet var utbrett och arbetsbördan för barnen varierade. Hur deras levnadsförhållande såg ut beskrivs i undersökningen. Om tändsticksfabriken tas i beaktning i undervisningen på något sätt när eleverna läser om Jönköpings lokalhistoria ska också studeras. Används fabriken i skolan som en plats där eleverna får kunskap om vissa delar av Jönköpings lokalhistoria eller inte. Om tändsticksfabriken används i undervisningen, hur tas den då tillvara? Om tändstickfabriken inte används i undervisningen i skolorna, vad beror det på? Är det av ekonomiska grunder eller kan det vara någon annan orsak?

3.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att närmare undersöka huruvida det förekom barnarbete på tändsticksfabriken i Jönköping på 1800 - talet och i vilken utsträckning det användes i produktionen av tändstickorna. Fokus kommer också ligga på hur tändstickfabriken används i skolundervisningen i och runt omkring Jönköping och vilka orsaker som ligger till grund för om så inte är fallet.

3.2 Frågeställning

3.2.1 Tändsticksfabrikens barnarbete

1. Om barnarbete förekom på tändsticksfabriken hur utvecklades den företeelsen?

²⁵ Nilsson, H. (1994). s.8 f.

²⁶ Nilsson, H. (1995). s.79

²⁷ Kuokkanen, P. (1985). s. 201 f.

²⁸ Nilsson, H. (1994). s. 52

2. Vad för arbetsuppgifter hade barnen på fabriken och hur kunde en vanlig dag se ut?
3. Hur såg levnadsförhållandena ut för barnen som arbetade på tändsticksfabriken?
4. Vilka orsaker fanns det till att barn behövdes som arbetskraft i fabriken?

3.2.2 Tändsticksfabrikens användning i undervisningen

1. Hur ser lokalhistorieundervisningen ut i skolorna i och runtomkring Jönköping?
2. Hur och varför används tändsticksfabriken i undervisningen?
3. Vad beror det på om inte tändsticksfabriken används i undervisningen?

3.3 Avgränsningar

En beskrivning av hur Jönköpings lokalhistoria används i historieundervisningen i skolorna och runt omkring Jönköping redogörs. Även en beskrivning av om det förekom barnarbete på fabriken eller ej ges. Ändamål är också att få kännedom om hur pedagogerna själva tycker och tänker om lokalhistorien och tändsticksfabrikens delaktighet eller inte i undervisningen. Intervjun tog inte upp någon form av könsfördelning av de tillfrågade pedagogerna eftersom att det inte kändes relevant för intervjuens syfte. Vilken ålder och antal års erfarenhet av läraryrket som pedagogerna hade inverkan inte heller på resultatet, vilket gjorde att den informationen inte togs med. Alla intervjuade pedagoger har någon form av lärarutbildning. De deltagande pedagogerna arbetade på många olika skolor i Jönköping och det gjorde att spridningen blev ganska bra. En del avhopp skedde och anledning till det vara att pedagogerna inte hade tid att delta och därmed tackade nej. Anledningarna till att vissa pedagoger inte ville delta i intervjun vara att de kände tidsbrist, ointresse eller andra åtagande behövde gå före. I informantintervjun deltog pedagoger på två skolor i Huskvarna som ligger några kilometer nordöst om Jönköping. Pedagoger på en skola i Tenhult som ligger 7 kilometer öster om Jönköping deltog samt pedagoger på en skola i Hovslätt och Norrahammar som ligger 5 – 6 kilometer strax söder om Jönköping. I Jönköping var det ungefär sju skolor som var villiga att delta och svara på mina intervjufrågor.

Fokus i undersökningen kommer att ligga på tändsticksfabriken. Fabrikens barnarbete och hur pedagogerna i skolorna i Jönköpingsområdet arbetar med den i lokalhistorieundervisningen är också centrala frågor. I och omkring Jönköping finns det många lokalhistoriska företeelser som skolorna beroende på placering tar upp i sin undervisning, till exempel Huskvarna fabriken, Taberg, Visingsö, John Bauer och många fler. Det som pedagogerna undervisar mer om i lokalhistorieundervisningen i skolorna i Jönköping med omnejd kommer inte att tas upp något vidare. Ett kort avsnitt kommer att handla om hur tändsticksfabriken startades, dess grundare och hur barnarbetet såg ut överlag för att få en bra överblick. Avsnittet om tändsticksfabriken har också för avsikt att ge läsaren av uppsatsen en kort förklaring till när, var och hur tändsticksfabriken uppkom i Jönköping om läsaren inte är från trakten.

Om det finns några tidigare forskningar om lokalhistorieundervisningen är oklart, men det har

emellertid skrivits en del böcker om skolans historia, tändstickans och även tändsticksfabrikens historia. Det finns också skrivet en del om tändstickfabrikerna i Sverige under deras glansdagar, men om det finns någon forskning om att tändstickfabrikernas historia används i dagens lokalhistorieundervisning är obekant. Forskningsresultat om hur lokalhistoriska företeelser i kommunen exempelvis fabriker har använts i undervisningen i dagens skolor får letas fram genom läsning av litteratur. Det har varit svårt att hitta avhandlingar eller forskningsrapporter om ämnet, men försök har gjorts och det som hittades var litteratur som tar upp och behandlar liknande ämnen. Att hitta forskningsmaterial till delen om barnarbete har varit lite lättare eftersom att det har skrivits och forskats lite mer i det ämnet. Barnarbetet i tändsticksfabriken i Jönköping på 1800-talet ska studeras och fokus ligger där samt allt annat lämnas därhän.

3.4 Disposition

Uppsatsen är upplagd på följande sätt den börjar med att fånga läsarens intresse i inledningen och därefter kommer bakgrunden. I den skildras tändsticksfabrikens start, storhetstid, nedgång och upphörande, vilket ska ge läsaren en bild av tändsticksfabrikens betydelse för lokalhistorien. Det tas även upp hur barnarbete uppkom och fortskred genom århundraden fram till idag. En övergripande skildring av hur barnarbetsituationen på tändsticksfabriken såg ut ges också i bakgrunden. Närmast därpå förklaras uppsatsens syfte och frågeställningar på ett tydligt sätt. I nästföljande stycke förklaras vilka avgränsningar som gjorts för uppsatsens innehåll. Det tas också upp svårigheten i att hitta adekvat litteratur för tidigare forskning i ämnet. Viss litteratur har hittats och den innefattar olika delar av forskningen kring skolans historieundervisning och tändsticksfabrikens barnarbete. Under rubriken metod och källmaterial beskrivs den metod som valts för uppsatsen och hur uppsatsen ska hållas vetenskapligt korrekt. Den kvalitativa ansatsen förklaras för att läsaren ska få en bättre bild av hur forskningen har gått till. Ännu mer tydligt blir det då informantintervjuns frågor förklaras för läsaren och även hur urvalet gjorts som beskrivs under rubriken metod och källmaterial. Materialet som används i texten beskrivs därefter grundligt. Forskningsläget i historieundervisning och barnarbete tas sedan upp, vilket gör att läsaren får en bra utgångspunkt för den fortsatta forskningen och dess resultat. I stycket tas många olika aspekter på historieundervisningen och ämnesundervisningen upp för att ge en förståelse för hur undervisningen i lokalhistoria var förr och idag. Även olika aspekter på barnarbete i Sverige och på Jönköpings tändsticksfabrik ges. Det förmedlar en bättre bild av hur arbetsmiljön samt livet var för barnen som levde i den situationen.

I stycket som heter styrdokument beskrivs det vad som står i kursplaner och *LPO -94* om lokalhistorieundervisning. Ur kursplaner och *LPO -94* framträder det som eleverna ska lära sig om sin lokalhistoria och vad de skall ha uppnått i skolor 5 och 9. I resultatredovisningen tas det upp vad informantintervjun har givit för svar på hur pedagogerna på ett visst antal skolor i Jönköping med omnejd tycker om den lokalhistorieundervisning som de bedriver samt tändsticksfabrikens inblandning. Stycket beskriver också resultatet på studien av barnarbetet på fabriken. Tillslut kommer en diskussion där resultatet ska ge en förståelse och kunskap om lokalhistorieundervisningens förekomst ute på skolorna i Jönköping och dess närområde. I diskussionen kommer även resultatet av undersökningen om barnarbete på tändsticksfabriken att redovisas och resoneras kring.

4. Metod och källmaterial

4.1 Metodval

”Med metod avses ett vetenskapligt sätt att närma sig det ämne man skall skriva om och hur man ämnar behandla ämnet. Metoden påverkar och genomsyrar hela uppsatsen.”²⁹ I kapitlet kommer en förklaring till vilken forskningsmetod och ansats som används i undersökningen. Hur källmaterial och intervjumaterialet har bearbetats under processens gång fram till färdig uppsats. En uppsats ska vara saklig, objektiv och balanserad, vilket denna uppsats är eftersom det finns fakta och material från olika källor samt egna reflektioner som kommer i diskussionen och analysen.³⁰

4.2 Kvantitativ och kvalitativ ansats

I en kvantitativ metod används matematik och statistik, men i en kvalitativ metod används ej siffror eller tal i någon form. Det är det verbala, skrivna eller talade ordet som är grunden till resultatet. Yttranden sker genom talet och det instrument som används är ordet.³¹

Undersökningen som har genomförts för att få fram hur pedagoger i Jönköping med omnejd arbetar med lokalhistorien i sin undervisning har en kvalitativ intervju används en så kallad informantintervju. För att få fram material och data till undersökningen har informantintervjun bidragit till att det har kunnat verkställas. Pedagogerna som deltagit i min undersökning fick skriva ner sina svar på papper för att det skulle bli lättare att sammanställa svaren senare. För att få fram material till den andra delen i uppsatsen har en litteraturstudie gjorts, en muntlig intervju med museichefen på tändsticksmuseet och en studie av material på museet.

En kvalitativ intervju går att beskriva som Trost, J. gör i sin bok. Han menar att ett kvalitativt tänkande lyckas om det går att undvika en jämförelse mellan fler eller mer som innefattas i ett kvantitativt tänkande. Det är svårt att förmå detta i vårt så kvantitativa samhälle som vi lever i. I metodläröböcker beskrivs en kvalitativ undersökning som en förstudie till en kvantitativ undersökning som är så mycket viktigare anser många. Trost, J. påpekar att den beskrivningen är fullständigt galen och att båda dessa undersökningsmetoder kan vara en förstudie till en undersökning. En kvalitativmetod är rimlig att använda då undersökningen vill ge svar på eller försöka förstå hur människor reagerar eller resonerar, eller att särskilja eller urskilja varierade handlingsmönster. En viktig skillnad mellan en kvantitativ och en kvalitativ ansats är att används en kvantitativ ska följande frågeställning besvaras till exempel hur ofta, hur många eller hur vanligt. En kvalitativ ansats används då frågor med förståelse för individen eller se olika mönster i handling eller dylikt ska besvaras.³²

Trost, J. beskriver en kvalitativ intervju genom att den har en hög grad av strukturering och en låg grad av standardisering. Den grundas också i att intervjuaren ställer ett antal frågor om

²⁹ Ejvegård, R. (1996). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur. s. 29

³⁰ Ejvegård, R. (1996). s. 15

³¹ Backman, J. (1998). s. 31

³² Trost, J. (1993). s. 8f

företeelsen för att sedan kunna analysera och förstå alla infallsvinklar. Han påpekar också att det är svårt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet när det gäller kvalitativa intervjuer. Det som är viktigt att komma ihåg är att vara lyhörd för den som intervjuas och var uppmärksam på dess kroppsspråk, tonfall och uttryck. En kvalitativ intervju strävar efter att komma åt och få nys om vad den intervjuade tycker och tänker om innehållet i intervjufrågorna.³³

4.2.1 Urval i informantintervjun

För att få en bra spridning på svaren i informantintervjun och av praktiska skäl har pedagoger i skolor i Jönköpings tätort och med omnejd (inom en radie av cirka 5 mil) blivit tillfrågade att delta. Tretton olika skolor valdes slumpmässigt ut i Jönköpingsområdet. De pedagoger som deltog i intervjun var anställda i skolorna samt undervisade i år 3 och år 4. När ett slumpmässigt urval görs enligt Patel, R. och Davidson, B. görs det på grund av att hela populationen inte kan undersökas.³⁴ Gruppen som undersöks representerar en liten del av hela populationen. Det är viktigt att urvalet sker på rätt sätt för att den lilla gruppen ska kunna utgöra exempel på vad hela populationen anser om den ställda frågan. Resultatet som framkommer blir en generalisering av hela populationen med hjälp av den lilla gruppen som undersökts.³⁵

För att svaren skulle bli så bra som möjligt söktes minst två pedagoger från varje årskurs och skola att delta i intervjun. Det gjordes för att få en bra utgångspunkt som sedan skulle gör det möjligt att skapa en jämförelse mellan pedagogernas svar. Resultatet av att två pedagoger från varje årskurs skulle delta varierade en del från skola till skola. Orsaken till det var att en del skolor hade tre pedagoger i vissa årskurser och två i andra, vilket medförde att i vissa skolor deltog fler pedagoger än de tänkta fyra. Det hade inte någon betydelse utan alla pedagoger i år 3 och 4 på de tillfrågade skolorna skulle få delta om de så önskade. Genomförandet av informantintervjun gjordes vid en bra tidpunkt på året, vilket var en bidragande orsak till att de flesta pedagogerna svarade utan diskussion.

4.3 Material

För att få kunskap om tändsticksfabriken och skolans lokalhistorieundervisning har olika litteratur studeras. Det har gjorts för att på ett eller annat sätt få bakgrundsinformation om dessa företeelser. Litteraturen som brukats har bestått av bland annat flera avhandlingar inom historieämnet och innehållet i böckerna har varit närbesläktat med eller har delvis tagit upp det som uppsatsen handlar om. Sandin, B., bok *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan*³⁶ tar upp bakgrunden till hur folkskolan växte fram i städer i Sverige. Det som i största delen tas upp är underklassen och barnens ståndpunkt gentemot statsmakten. Innehållet i boken ger en bra bild av hur samhället i Sverige såg ut mellan åren 1600 – 1850. Boken ger också en bra bild av hur fabriken och skolväsendet var samt hur det förändrades över 250 år. Marklund, S., s bok *Skolan förr och nu. 50 år av utveckling*³⁷ ger också en inblick i hur skolans utveckling har förändrats

³³ Trost, J. (1993). s. 17 f

³⁴ Patel, R., & Davidson, B. (1994). s. 44

³⁵ Patel, R., & Davidson, B. (1994). s. 44 f

³⁶ Sandin, B. (1986)

³⁷ Marklund, S. (1984)

under 50 år. Jämförelsen har gjorts från ungefär år 1950 och framåt samt de förändringar som gjorts beskrivs rätt ingående, men på ett förståligt sätt. Kuokkanen, P., del *Att undervisa hembygdshistoria* i boken *Historiedidaktik i Norden 2*³⁸ är den bok som tar upp det ämne som uppsatsens ena syftet belyser, lokalhistorieundervisningen. En bra översikt av hur det går att lära barnen om hembygdshistoria presenteras. Även konferensrapporten, *Att använda lokalhistoria i undervisningen*³⁹ från Linköping skriven av Nilsson, H., har också använts för att få mer information om hur pedagogerna ska eller kan gå tillväga för att använda lokalhistorien i undervisningen. Annan litteratur som handlat om undervisningshistoria som behandlats i uppsatsen var Mellberg, M., s undersökning (bok) *Pedagogen och det skrivna ordet; skrivkonst och folkskolelärare i Sverige 1870 – 1920*⁴⁰. Undersökningen (bok) tar upp just hur undervisningssituationen för pedagogerna har förändrats över tid.

Litteratur om hur barnarbetets såg ut förr har använts för att få en bra grund att stå på när det gäller forskningsläget. Bjurman, E., bok *Barnhistoria: Om barns villkor förr*⁴¹ och Olsson, L., böcker och ett antal artiklar i ämnet om barnarbete har varit till stor hjälp. Söderlind, I. beskriver i *Barndom och arbete*⁴² barnarbete genom tiden och hur fabriker tog fördel av människornas situation. Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A., bok *Barnarbete i Sverige och övriga världen – förr och nu*⁴³ är också litteratur som har varit användbar eftersom att den tar upp som titeln säger barnarbetet för och nu. Den beskriver inte bara Sveriges förhållande utan även hur barnarbete såg ut i resten av världen. Innehållet i boken som var till någon behållning för uppsatsen var dock liten. För att få bakgrundsfakta om tändsticksfabriken har en del litteratur används även där och då bland annat Cederschiöld, G., & Feilitzen, E-V., bok *Den svenska tändsticksindustrins historia; före de stora sammanslagningarna*⁴⁴. Författarna beskriver tändsticksindustrins uppkomst och fall. Det ger en inblick i hur tändsticksfabriken startades och drevs av dess ägare.

Ett antal artiklar från skolverkets hemsida har använt för att få kött på benen då det gäller vilka lagar och bestämmelser som finns i skolans värld. De lagar som var intressanta för uppsatsen var de som handlade om ekonomi, utbildning och ämnet. Otryckt material som tändsticksmuseets utställning och intervjuer av olika slag har används och de har givit en gedigen materialbank att använda i uppsatsen. Allt från information om tändsticksfabriken, barnarbete till lokalhistorieundervisningen i år 3 – 4 har delgivits i det otryckta materialet som nyttjats. Kursplanerna⁴⁵ har använts för att få en pedagogisk grund att stå på till exempel för att få reda på vad eleverna ska uppnå i slutet av 5 skolåret när det gäller lokalhistorieämnet. Även *LPO -94*⁴⁶ har varit till hjälp i bakgrundsdelen för att få vetskap om vilka bestämmelser och mål som finns samt vad eleverna ska lära sig under sin skolgång.

³⁸ Kuokkanen, P. (1985)

³⁹ Nilsson, H. (1995)

⁴⁰ Mellberg, M. (1996)

⁴¹ Bjurman, E. (1981)

⁴² Söderlind, I. (2008)

⁴³ Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A. (1997)

⁴⁴ Cederschiöld, G., & Feilitzen, E-V. (1945)

⁴⁵ Kursplaner för historia i grundskolan.

⁴⁶ Utbildningsdepartementet. (2002)

Litteraturen som används i uppsatsen har skiljt sig en del men i vissa fall har liknande fakta kunnat urskiljas. Vad det kan bero på är svårt att säga, men en orsak kan vara att författarna till litteraturen har olika bakgrund och även yrkeskategorier. Det kan påverka deras syn och aspekt på ämnet som de skrivit om i sina böcker. En viss skillnad i tänk och formulering finns alltid hos människor och allra helst om de har olika utgångspunkter och avvikande material med sig i sin ryggsäck.

4.4 Forskningsläge kring barnarbete

Forskningen kring barnarbete är stor och många personer har velat veta mer om fenomenet. En av delarna i forskningen kring barnarbete är barnarbete i de svenska industrierna under de senaste decennierna. De böcker som redovisas här är inriktade på barnarbete i det industrisamhälle som uppkom mer och mer under 1800 - och 1900 - talet. Samtidigt är det en uppvisning av oräkneligt material som finns att tillgå när det gäller forskning i ett ämne.

Olsson, L., docent i historia vid Lunds universitet har skrivit boken *Då barn var lönsamma*. Författaren vill beskriva de stora förändringar som ägde rum i samhället när det gäller jordegendomar, arbetskraft och det ekonomiska läget på 1800 - talet. Arbetskraften nämner han blev mer eftertraktad och det gjorde att böndernas barn inte blev bönder i vuxen ålder utan de sålde sig själva som arbetskraft. Han berörde när och var barnen började arbeta, samt vilka arbetsuppgifter de hade på de olika arbetsplatserna. Den ekonomiska aspekten på att industrierna använde sig av barnarbete och att det med tiden uppkom olika restriktioner när det gäller barnarbete nämner Olsson, L. i sin bok.

Sandin, B., professor vid Linköpings universitet har skrivit boken *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan; Folkundervisning och barnuppfostran i svenska städer 1600-1850*⁴⁷. Boken tar upp hur barn undervisades och uppfostrades i svenska städer under åren 1600 - 1850. Hur barnens undervisningssituation såg ut beskrivs och även hur den förändrades för att tillgodose samhället vid den tiden.

Ohlsson, L., har skrivit artikeln *Barn- och ungdomsarbete i svensk industri 1860-1970*⁴⁸. Författaren försöker förklara barnarbetets utveckling inom den svenska industrin. Det problem han försöker förklarar är hur barnarbete kunde uppkomma i fabriken på tidigt 1800 - tal och avta vid början av 1900 - talet samt sedan successivt helt försvinna. Han hade en åsikt om att barnarbetet ökade då maskinerna kom in i industrilokalerna. Han menade på att den vuxna arbetskraften kostade mycket mer pengar än när barn gjorde arbetsuppgifterna.

Bjurman, E., har skrivit boken *Barnhistoria: Om barns villkor förr*⁴⁹. I boken beskriver författaren hur bondesamhällets arbetsfördelning såg ut. Den ger också en bild av hur ett förlagssystem kan se ut. Boken tar också upp hur och varför barn försattes i arbete samt hur arbetsfördelningen såg ut på industrierna i Sverige på 1800 - talet.

⁴⁷ Sandin, B. (1986)

⁴⁸ Olsson, L. (1974)

⁴⁹ Bjurman, E. (1981)

Bjurman, E. och Olsson L., har tillsammans skrivit boken *Barnarbete och arbetarbarn*⁵⁰. I boken tar de två författarna upp två områden. I den första delen beskriver Olsson, L. hur barns arbetssituation kunde eller såg ut förr inom den svenska produktionsindustrin. Den andra delen beskriver en utredning om barnarbetet från år 1892. Bjurman E. beskriver innehållet som handlar om lagstiftningen vid tiden, hur barnens arbetstider och arbetssituationer såg ut samt vilken inverkan skolan hade. Boken innehåller också en del minnesanteckningar från de människor som levde vid tiden i arbetarsamhället. Nordiska museets arkiv, där alla anteckningar har bevarats har varit den största källan i det andra avsnittet i boken.

Aronsson, K., professor vid Tema barn vid Linköpings universitet har tillsammans med andra författare skrivit boken *Barn i tid och rum*⁵¹. Författaren tar i boken upp en aktuell bild av forskningen om hur barn och barns förhållande såg ut vid 1800- och 1900 – talet. Författarna har olika bakgrund inom olika ämnen som till exempel psykologi, barnpsykiatri och historia, vilket gör att författarna beskriver ämnet med olika infallsvinklar. Författarna bidrar med sina åsikter och kunskaper i ämnet om barn. Det ger en ökad insikt i hur barn hade det förr och i dagens samhälle samt i öst, väst och i U – länderna. De ger också en bild av hur människor som lever idag samt tidigare generationer betraktade barn och dess barndom.

4.5 Forskningsläge kring historieundervisningen

Forskningen kring skolan och dess utveckling har varit knapphändig och inte speciellt ansenlig. Det är på senare år som forskningen kring skolväsendet har blommat upp främst av pedagoger och kulturgeografer. De böcker som redovisas här har olika infallsvinklar i forskningen kring skolväsendet.

Larsson, H-A., professor i historia, har skrivit boken *Barnet kastades ut med badvattnet. Historien om hur skolans historieundervisning närmast blev historia*⁵². I boken beskrivs och analyseras hur historieämnet har utvecklats under 1900 - talet. Han försöker också ge förklaringar till varför historieundervisningen har minskat i dagens skola. Flera aspekter förklaras och utgångspunkterna ligger ibland annat ekonomi, politik och pedagogik. Tolkningar görs också kring vilken ställning historieämnet har i undervisningen. Innehållet i skolans historiekurs beskriver Larsson, H-A. också i sin bok med utgångspunkt ifrån läroplanen (*Lpo -94*).

Larsson, H-A., har också skrivit boken *Skola eller kommunalungdomsomsorg?: om att försöka skapa en jämlik och demokratisk skola*⁵³. Författaren beskriver hur han anser att dagens skola står i ett vägsval. Skolan måste välja om den ska fortsätta vara skola eller bli en kommunal barn- och ungdomsomsorg. Klasslärarsystemet anser han har fått fotfäste i de tidigare skolåren och det påverkas och styrs av kompensations- och omsorgssystemet. Författaren beskriver även vad han menar med kompensations- och omsorgssystemet. Elevernas ämneskunskaper kommer att urlakas och omsorgsinriktningen kommer att dominera grundskolan på sikt. Skolan måste då tänka om och välja det andra alternativet. Vilket är att skolan måste med hjälp av läroplanen ger

⁵⁰ Bjurman, E., & Olsson, L. (1979)

⁵¹ Aronsson, K. (1984)

⁵² Larsson, H-A. (2001)

⁵³ Larsson, H-A. (2002)

eleverna en mer individanpassad skolgång med bra kunskapsgrund.

Marklund, S., är pedagog och utbildningsforskare. Han har skrivit boken *Skolan förr och nu. 50 år av utveckling*⁵⁴. Författaren har tagit upp hur skolan har sett ut under ett antal år och hur utvecklingen av den har påverkat alla involverade. Arbetsmetoderna som används i skolan under 50 år är många och de har fått mycket kritik av skolkommissionen påpekar Marklund, S. i sin bok. Han talar också om utvecklingen av skolan som har gått trögt under alla år. Många pedagoger inom skolvärden ofta har förlitat sig för mycket på läromedlen då de ska undervisa sina elever.

Qvarsell, R. & Sandin, B., professorer i historia och barn. De har tillsammans skrivit med åtta andra historiker boken *Den mångfaldiga historien*⁵⁵. Författarna ger en inblick i och en diskussion om vad som kännetecknar ämnet historia idag samt hur det kommer att utvecklas eller stagnera i framtiden. Alla de tio författarna ger sina delar och betänkligheter om historieforskningen för att få ihop helheten i boken.

Richardson, G., professor i historia har skrivit boken *Svensk utbildningshistoria*⁵⁶. Författaren ger en bild av hur skolan och dess utbildningssystem har utvecklats i Sverige. Historiens gång beskrivs i kronologisk ordning från medeltidens skolor som ordnades i klostren till dagens kontroversiella skolsystem. Det mesta av det Richardson, G. tar upp i sin bok händer på 1900-talet och årtiondena därefter då reformarbetet ökade successivt.

Mellberg, M., högskolelektor i historia vid Gotlands högskola har skrivit boken *Pedagogen och det skrivna ordet; skrivkonst och folkskolelärare i Sverige 1870 – 1920*⁵⁷. Författaren beskriver i undersökningen (boken) hur den allmänna folkskolan och lärarens roll i klassrummen har förändrats genom flera decennier (1870 – 1920). Det som författaren anser vara en huvudfaktor till folkskolans förändring var skrivkonsten. Den hade en stor betydelse i hur barn under dessa år lärde sig saker och hur det ändrade sig över tid. Lärarens övergång från skolmästare till pedagog är också en viktig faktor i undersökningen.

5. Styrdokument

I nästa stycke kommer en förklaring till hur lokalhistorieämnet ska eller kan användas i undervisningen. Utgångspunkten i stycket är de lagar och förordningar som skolans värld måste ta del av i dagsläget. Förklaringen görs för att få ett bättre sammanhang och inblick i vad pedagogerna måste ta hänsyn till när de planerar lokalhistorieämnet.

5.1 LPO 94

Läroplanen från 1994 (*Lpo -94*) säger att eleverna ska i ett övergripande perspektiv ta till sig

⁵⁴ Marklund, S. (1984)

⁵⁵ Qvarsell, R. & Sandin, B. (2000)

⁵⁶ Richardsson, G. (1994)

⁵⁷ Mellberg, M. (1996)

kunskaper inom historieämnet med hjälp av pedagogen. Det skall göras för att förbereda dem för framtiden och utveckla kunskaper till ett dynamiskt tänkande genom ett historiskt perspektiv. Skolan har också ett ansvar att ge kunskap i det historiska området. För att i nästa steg få dem att förstå att det är en del av hur vårt samhällsliv är uppbyggt. Det är också viktigt för skolan att kunna ge eleverna kunskap i förståelse för andra människor och deras livssituation. För pedagogen är det viktigt att bedriva en undervisning som för eleverna är saklig och allsidig för att skapa samt bibehålla intresset för ämnet. För att elevernas lärande och kunskapsutveckling ska fortgå i historieämnet är det viktigt att utgå ifrån elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Att eleverna lär sig att kritiskt granska fakta är också en viktig del som *Lpo - 94* tar upp. En av historieämnets viktigas del för att ge eleverna ett övergripande perspektiv är att undervisningen ger dem en överblick och ett sammanhang till de historiska händelser som beaktas. Genom att ge eleverna bra historisk undervisning främjar det delvis deras utveckling till att bli bra och ansvarstagande samhällsmedborgare.⁵⁸

5.1.2 Mål att uppnå i grundskolan

När eleverna går i grundskolan har de olika mål som de ska uppnå. Målen granskas mer då eleverna slutar år 5 och år 9. Det görs för att se om de har de kunskaper som styrdokumentet säger att de ska ha vid slutet av de årskurserna. Ett av målen är väsentligt för uppsatsen och det är att skolan har ett ansvar gentemot eleverna att de ska undervisas i lokalhistoria. Det står också att när eleverna slutat grundskolan ska de ha kunskap om delar av vårt svenska, nordiska och västerländska kulturarv.⁵⁹

5.2 Kursplaner för historia

Många av målen att sträva emot ger en antydning om att lokalhistorien ska användas i skolundervisningen för att uppnå dessa. För att uppnå målen ska eleverna ha fått ett stort och djupt kunnande i vårt kulturarv. Eleverna ska även förstå hur olika nationella minoritetsgrupper utvecklas och hur deras identiteter förändras beroende på olika omständigheter. För att eleverna ska kunna tolka händelser och skeenden som inträffar idag är det också ett mål att uppnå att varje elev har införskaffats sig ett historiemedvetande. Det underlättar vid tolkning och det skapar en beredskap inför deras fortsatta studier samt framtid. Eleverna ska också utveckla en förståelse för historiska företeelser och skeenden samt vilka orsaker som ligger till grund för dem. Att se sambanden mellan olika företeelser, skeenden och bakgrundsliggande information är också viktigt. Eleverna måste också vara medvetna om att information kan uppfattas, förklaras och tolkas genom olika perspektiv.⁶⁰

Alla de mål att sträva emot som tagits upp kan på ett eller annat sätt knytas an till undervisningen i lokalhistoria samt barnarbetet på tändsticksfabriken. Utgångspunkten är Jönköpingslokalhistoria och hur undervisningen kan formas samt hur barnarbetet på tändsticksfabriken såg ut. Eleverna får en grundlig genomgång om något från Jönköpingslokalhistoria till exempel Per Brahe,

⁵⁸ Utbildningsdepartementet. (1998). s. 10 f

⁵⁹ Utbildningsdepartementet. (1998). s. 15

⁶⁰ Skolverket. (2002). s. 76

Jönköping som handelstad eller något annat. De får lära sig hur, varför och när de historiska företeelserna startade och slutade. Även de orsaker som påverkade företeelserna är viktiga att förmedla till eleverna på ett korrekt sätt. För pedagogen är det också viktigt att förmedla vilka samband som finns mellan historiska fenomen och dess händelseförlopp. Det ska förmedlas på ett sådant sätt att eleverna får ett sammanhang i den historiska förändringen över tid. Eleverna ska också få en förståelse för att det finns olika perspektiv på historien. Alltså att alla människor kan tyda samt klargör ett förfarande på många olika sätt.

Enligt skolverkets kursplaner skapas historia dagligen i olika sammanhang som till exempel när Saddam Hussain störtades från sin ”tron” i Irak. Det är idag ingen historia men det kommer det successivt att bli ju mer tiden går. Historia har många av eleverna med sig på ett eller annat sätt. Det kommer bland annat ifrån släkten, familjen, hembygden eller hemlandet.⁶¹ Var historien kommer ifrån är betydelsefullt att beakta i undervisningen och helst i lokalhistorieundervisningen. Det kan skapa en diskussion som troligtvis blir bra och givande för alla medverkande. Klart och tydligt står det i kursplanerna att undervisningen ska innehålla kunskapsförmedling från den ”egna historien, hembygdens historia och grunderna i den svenska och nordiska historien”⁶² till eleverna i grundskolan. Kunskapen som eleverna får genom historien ger en grund och förståelse till den värld som vi lever i idag.

På grund av att den informantintervju som är gjord riktar sig till pedagoger som undervisar i år 3 och 4 tas bara uppnående målen i år 5 i beaktning. Ett uppnående mål i år 5 stämmer överens med det som intervjun tar upp. Det är följande: ”Eleven skall känna till hembygdens historia och hur denna har format kulturen.”⁶³ Uppnående målet skall vara en utgångspunkt i pedagogens undervisning, då det är ett krav att eleverna har uppnått det i år 5.

6. Metod- och materialdiskussion

Tillvägagångssättet för att få fram resultatet i uppsatsen gick som planerat och tänkt. Det har dock tagit tid att få fram all information till det tvådelade syfte. Materialet som insamlats om tändsticksfabrikens barnarbete under 1800- talet har kommit från ett antal olika källor som till exempel besök på tändsticksmuseets utställning, litteratur skriven av olika författare och artiklar i tidskrifter samt internet. Tändsticksmuseet gav en överskådlig bild genom sitt material. Det beskrev hur fabriken såg ut, produktionen och hur barnen användes som arbetskraft. Arbetsuppgifter som barnen hade visades detaljerat på museet. Att göra ett besök på tändsticksmuseet som ligger i den gamla fabriken i Jönköping var bra. Atmosfären där påverkade en på ett positivt sätt. Det gick nästan att se barnen framför sig där de sprang omkring på ett disciplinerat sätt och utförde sina sysslor. Utställningen gav också en bra förklaring till alla de moment som utfördes i produktionsprocessen. Den visade också var någonstans som barnen var delaktiga. Litteraturens innehåll skiljer sig en del i den information som de delger läsaren. Viss litteratur gav en liknande förklaring av barnarbetet i tändsticksfabriken som tändsticksmuseets utställning. En liknande bild av varför barnarbetet uppkom, orsaken till det och hur det avtog gav

⁶¹ Skolverket. (2002). s. 77

⁶² Skolverket. (2002). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Västerås: Fritzes. s. 77

⁶³ Skolverket. (2002). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Västerås: Fritzes. s. 78

litteraturen också. Vissa olikheter fanns det dock. Artiklarna om barnarbetet innehöll också fakta som var snarlik den som fanns i litteraturen. De gav en del nya infallsvinklar och ny information i ämnet. Det i sin tur gav mer innehåll i uppsatsen. Att kunna få en intervju med den ansvarige på tändsticksmuseet gjorde innehållet om barnarbetet på fabriken mer levande och allra helst vissa specifika inslag blev mycket mer trovärdiga.

I den andra delen av undersökningen där pedagoger intervjuats, skrivs svaren ned på papper för att lättare kunna sammanställas. Pedagogerna hade överseende med det. De flesta intervjuade pedagogerna verkade tyckte att det var lättare att skriva ner sina svar när frågorna ställts. De flesta pedagogerna blev engagerade i frågorna, vilket var positivt. Responsen på informantintervjun blev med denna typ av genomförandemodell bra och det gjorde också att antalet intervjuer blev hela 55 stycken. En del tid lades ner på informantintervjun genom att intervjuerna gjordes ute på pedagogernas arbetsplatser i Jönköping med omnejd. Utifrån det blev resultatet bra. Sammanställningen av intervjumaterialet gick ganska problemfritt, men det var många åsikter att behandla och ta hänsyn till. Många olika infallsvinklar från pedagogerna i de ställda intervjufrågorna framkom och det skapade en bra diskussion. Pedagogernas oliktankande i ämnet och hur de arbetade gjorde att synen på lokalhistorieundervisningen varierade. Litteraturen bidrog till att det blev en bra diskussion och analys.

7. Resultatredovisning

Resultatet av undersökningen av det tvådelade syftet presenteras i en löpande text. Texten är uppdelad i stycken utifrån litteraturstudien och de svar som intervjun har givit. För att tydliggöra intervjufrågorna kan de skådas i bilaga 1. Redovisningen av vad pedagogerna svarade på frågorna kommer att ske i den ordning som frågorna ställdes. Först kommer redovisningen av litteraturstudien om barnarbetet på tändstickfabriken på 1800 – talet. Därefter redovisas informantintervjun.

7.1 Barnarbete i de svenska fabrikerna

Fabriksägarna hade en strävan enligt Olsson, L. om att tjäna så mycket pengar som möjligt till så liten kostnad som möjligt. På grund av det uppkom barnarbetet på fabrikerna. Strävan hos fabriksägarna att anskaffa sig en ansenlig förmögenhet var stor och det gjorde att lönerna för arbetarna var låga. Lönerna ville fabriksägarna betala ut till arbetarna per månad eller vecka. Det gjorde att fabriksägarna kunde öka arbetstiderna per dag utan att behöva betala något extra i lön till arbetarna. De i sin tur behövde försörja sig för att överleva, vilket gjorde att de arbetade väldigt mycket. Vila för att kunna orka med att arbeta hann de knappt med.⁶⁴ Olsson, L., beskriver i en annan bok att arbetet på fabrikerna var enformigt, konstant och arbetspassen var långa. Att arbeta mycket och länge var för barnen inte bra i längden rent fysiskt. Många av barnarbetarna dog i förtid på grund av omständigheterna som de hade fått utstå under sitt arbetsliv. Om barnarbetarna levde vidare till vuxenålder blev de inte äldre än fyrtio år och de flesta var då mycket utarbetade. Ett fåtal av arbetarbarnen levde till att de blev femtio år. Många

⁶⁴ Olsson, L. (1981). s. 111

som levde längre var det inte tal om.⁶⁵ Barnarbetare i industrin arbetade ofta på samma arbetsplats som sina föräldrar och syskon. Rekryteringen av arbetskraft till fabriker gick genom familjerna som redan arbetade på fabriker. Hade pappan arbete på fabriken var sannolikheten att sönerna arbetade eller skulle börja där inom en snar framtid ganska stor.⁶⁶

Den berättelse som landshövdingen redovisade år 1840 berättade att andelen minderåriga människor som arbetade inom industrin var 20 procent. Minderåriga människor var barn under 15 år, men år 1863 ändrades åldern till 14 år.⁶⁷ Ling, B. påpekar i sin text att det fanns en annan orsak till barnarbetet förutom att barnen var billig arbetskraft och det var fattigdomen. Med fattigdomen menas de familjer som var egendomslösa. De ägde alltså ingen gård eller hus. Familjerna behövde försörja sig på något och därav var barnarbete i fabriker ett faktum.⁶⁸ Barn som inte hade några familjer utan bodde på fattigstugor fick också börja arbeta på tändsticksfabriker runt om i Sverige. I utbyte mot arbetet de utförde fick de tak över huvudet och mat.⁶⁹ Fabriksmiljön beskriver Olsson, L. som oduglig och den påverkade den fysiska och sociala miljön negativt helst för de arbetande barnen. Han påvisar också att fabriksystemet på 1800 – talet koncentrerade och fokuserade på barnarbetet i stor utsträckning. Det ledde till att det blev en allmän angelägenhet.⁷⁰ Olsson, L. tar vidare upp att:

”möjligheterna att disciplinera barn till de industrikapitalistiska produktionsförhållandena är emellertid inte tillräckligt för att förklara det industriella barnarbetet”⁷¹

Att fabriksägarna kunde använda barn i sin industriella verksamhet var en förutsättning för bland annat att hålla lönerna låga. Hade barnen inte varit lätt disciplinerade så hade kapitalisterna troligtvis inte använt dem i produktionen.⁷² Material från fältet påvisar att barnarbete har varit betydande för den svenska industrin på ett eller annat sätt.⁷³

Olsson, L., påtalar att det internationellt sätt finns tre förklaringar som gjorde att barnarbetet upphörde. Idealistiska förklaringen lyder som följer att politiska beslutsfattare genom strid kunnat stifta lagar om att barnarbete ej skulle förekomma inom industrin. Teknisk - deterministiska förklaringen påvisar att det var den tekniska utvecklingen som gjorde att barnarbetat avtog. Historiska - materialistiska åsyftas att barnarbete ingick i produktionen och exploateringen. Det viktiga var att industrierna utnyttjade den mänskliga produktionsfaktorn i så stor utsträckning som möjligt.⁷⁴ Barnarbete var ej ett resultat av industrialiseringen utan barn användes i arbetsprocessen ganska tidigt innan industrialiseringen uppkom.⁷⁵ Söderling, I., säger i sin bok att

⁶⁵ Olsson, L. (1984). s. 153

⁶⁶ Sandin, B. (1984). s. 107 f

⁶⁷ Olsson, L. (1974)

⁶⁸ Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A. (1997). s. 4

⁶⁹ Tändsticksmuseets utställning

⁷⁰ Olsson, L. (1987). s. 21 f

⁷¹ Olsson, L. (1987). *Arbetets historia: föreläsningar i Lund. 1*. Lund: Historiska institutionen Lunds universitet. s. 24

⁷² Olsson, L. (1987). s. 27 f

⁷³ Olsson, L. (1974)

⁷⁴ Aronsson, K. (1984). s. 164 f

⁷⁵ Bjurman, E., & Olsson, L. (1979). s. 10

den mekaniska och teknologiska utvecklingen inte direkt påverkade att arbetet minskade. I forskningen finns det ytterligare en faktor som påverkade förändringen och det var skolan som blev obligatorisk. Skoldagarna hade också blivit länge. Ett heltidsarbete och skolgång gick ej att kombinera längre. Söderling, I., påpekar också att familjerna inte längre behövde barnens inkomster då föräldrarna tjänade bättre än tidigare. Det gjorde att de vuxna valde att inte sända sina barn till industrin. Utbildningen blev första prioritet.⁷⁶ Barnarbetet upphörde helt då barnens sysslor istället utfördes av maskiner. Maskinerna var oftast tungjobbade, vilket gjorde att en vuxen behövde arbeta vid dem. Barnen var inte tillräckligt starka för att klara av arbete vid maskinerna. Även att vissa föräldrar ville att deras barn skulle arbeta var de nu olönsamma för fabriksägaren.⁷⁷ Bjurman, E., skriver att "Ja, istället för barnarbete i fabriker fick vi en barnarbetslöshet, som blev allt mer omfattande i takt med att industrialiseringen och urbaniseringen."⁷⁸ På grund av den hårda konkurrensen fick fabriker som ville fortsätta med barnarbete lägga ner sin verksamhet. Det fanns inte någon ekonomisk vinning i barnarbetet längre. Avskaffandet av barnarbete skedde inte vid samma tidpunkt. Alla industrier utan vissa som till exempel glasindustrin använde sig av barn många år till. Glasindustrin och även andra industrier gick inte under den lag som kom år 1882.⁷⁹ Någon undersökning om hur utspritt barnarbetet var inom den svenska industrin hade inte gjorts. Inte förens år 1875 då barnarbetskommittén och år 1891 revisionskommittén genomförde en.⁸⁰

7.1.2 Barnarbete på tändsticksfabriken i Jönköping

I Jönköpingsbladet den 4 oktober år 1855 annonserade tändsticksfabriken efter arbetskraft och det gick att läsa ungefär som följer: Platser finnes. Tändstickstillverkningen behöver 50 eller 60 pojkar och flickor över 12 år. Sökande bör skynda att anmäla sig. Över hälften av alla arbetare i de första tändsticksfabrikerna på 1840 - 1850 - talet var barn. Det sägs ofta att barnarbete inte var vanligt inom industrin i Sverige, men det stämmer inte för på 1850 - talet var det flera tusen barn som arbetade just där.⁸¹

Barnen som arbetade på tändsticksfabriken hade samma arbetsuppgifter som de vuxna. Skillnaden var att barnen bara fick en tredjedel av de vuxnas lön för samma utfört arbete. Det positiva med att barn arbetade på fabriken var att de var snabba att utföra ett arbete och att de var lätta att lära upp. När de fick en ny arbetsuppgift var det lättsamt eftersom att de ofta klarade den galant med bara lite träning.⁸² Enligt fabriksägarna var barnen lättare att ge order till och förändra än vuxna.⁸³ Barnen arbetade enligt Olsson, T. tio timmar om dagen, sex dagar i veckan.⁸⁴ Arbetet på tändsticksfabriken var ingen lek utan det var hårt arbete som krävdes. Lönen som de fick var inte stor i jämförelse med det hårda arbete som de utförde. Två raster hade barnen på hela dagen.

⁷⁶ Söderlind, I. (Red.). (2008). s. 17 f

⁷⁷ Olsson, L. (1981). s. 113

⁷⁸ Bjurman, E. (1981). *Barnhistoria: Om barns villkor förr*. Solna: Esselte studium . s.116

⁷⁹ Olsson, L. (1981). s. 113 f

⁸⁰ Olsson, L. (1984). s. 154

⁸¹ Bjurman, E., & Olsson, L. (1979). s. 20

⁸² Tändsticksmuseets utställning

⁸³ Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A. (1997). s. 4

⁸⁴ Olsson, T. (2009)

Den första var vid frukost och den andra var vid middagen, mitt på dagen.⁸⁵ I tändsticksfabriken i Jönköping var barnens arbetsuppgifter bland annat att packa stickorna i buntar som sedan doppades i svavel och fosformassa. Den processen var den sista i produktionsprocessen och därefter var stickorna så gott som färdiga tändstickor. Arbetet var inte riskfritt utan mycket farligt eftersom att kemikalierna var mycket giftiga. Faktiskt gick det så långt att vissa barn dog eller blev allvarigt sjuka på grund av deras arbetsuppgifter skriver Wigh, S.⁸⁶ Tändsticksblecket som sitter på tändsticksasken där tändstickan antänds tillverkades också av barn. Barnen hyvlade stickor av trä förhand som sedan blev tändstickor. Arbetet var tungt och tidsödande. När stickorna var hyvlade samlades de upp förhand en och en i små ringdosor som höll stickorna på plats under hela processen i fabriken.⁸⁷ Att sätta upp tändstickssplinten i ramar var ett annat arbetsmoment där barnarbetare användes flitigt. Det berodde på att deras små fingrar behövdes för att utföra arbetet. Barnen sorterade och rafsade ihop splinten med händerna mot en bordskant. Olsson, L. nämner att i december år 1867 bestämde fabriksledningen på tändsticksfabriken i Jönköping att införskaffade en maskin. På bara några år övertog den nästa alla de lätta arbetsmomenten i fabriken helt och hållet. Det ledde till att barnarbetet blev lågavlönat och att vuxenarbetet blev högavlönat.⁸⁸

Antalet arbetare inom tändsticksindustrin på 1860 - talet som var minderåriga alltså inte fyllda 14 år var hela hälften. Skillnaden när det gäller barnarbete varierar mycket inom olika industrier. En industri med tändsticksproduktion redovisade att alla deras arbetare var barn under 15 år.⁸⁹ Även Ling, B., tar upp att år 1860 var hela var femte arbetare under 15 år i de industrier som växte fram vid den tiden.⁹⁰ I många industrier var det så att när barnen växt upp och blivit äldre fick de oftast inte arbeta kvar. Det fanns naturligtvis undantag. Orsaken till det var att fabriksägarna ville ha så liten arbetarkostnad som möjligt och tog då in yngre arbetare istället.⁹¹ Företeelsen förekom i en mycket liten skala på tändsticksfabriken i Jönköping.⁹² Även Olsson, L., påpekar i sin bok att de flesta barnarbetarna på tändsticksfabriken i Jönköping fick stanna kvar till de var i vuxen ålder. Det var som sagt inte vanligt.⁹³

År 1883 kom en förordning från svenska kungliga majestät över hur de minderårigas arbete i fabriken skulle se ut. Arbetsdagen skulle se ut som följer enligt förordningen:

1. Arbetet fortgick i allmänhet från halv sju till sju på kvällen. Två raster hade de en halvtimmes frukostrast och en timmes middagsrast mellan ett och två.
2. Barn under 14 år fick ej arbeta mer än 6 timmar, vilket betydde att de fick arbeta antingen för- eller eftermiddag.

⁸⁵ Tändsticksmuseets utställning

⁸⁶ www.hist.se/wswPDFGenerator.php

⁸⁷ Tändsticksmuseet utställning

⁸⁸ Olsson, L. (1994). s. 29 f

⁸⁹ Olsson, L. (1974)

⁹⁰ Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A. (1997). s. 4

⁹¹ Olsson, L. (1987). s. 27 f

⁹² Tändsticksmuseets utställning

⁹³ Aronsson, K. (1984). s. 156

3. De barn som fyllt 14 år fick inte arbeta mer än 10 timmar i sträck. Barn i den åldern fick två, en timmes raster på hela dagen.⁹⁴

Under rasterna fick inga arbetare vara kvar i fabrikslokalerna. Arbetarna skulle äta sin frukost eller mat i speciella matsalar som inrättades. Ingen mat fick förtäras i fabrikslokalerna och det var strängt förbjudet. En annan bestämmelse som gjordes var att alla barn som ej hade fyllt 15 år och arbetade på fabriken skulle gå i fabriksskolan. Pojkar och flickor undervisades inte samtidigt utan de hade olika dagar då de fick gå till fabriksskolan.⁹⁵

Barnen som arbetade på tändsticksfabriken deras levnadsförhållande var ganska lika varandras. De arbetade mycket och hårt. Enkla levnadsförhållanden rådde också för de flesta familjerna runt omkring tändsticksfabriken. Trångboddhet förekom. Det berodde på att många personer levde i samma hushåll. Det var till och med så att mor- och farföräldrar kunde bo med familjen i en liten boning (ett rum och kök). De som arbetade i fabriken bodde i bostäder som tändsticksfabriken ägde och tillhandahöll. Fabriken knöt då ann arbetarna hårdare till fabriken, barn som vuxen. Flyttade en familj in i en av tändsticksfabrikens bostäder var de äldsta barnen tvungna att arbeta på fabriken annars fick de inget kontrakt. Fabriksägarna ville att de som bodde i bostäderna skulle arbeta på fabriken. Från lönen de fick drog hyran för bostaden.⁹⁶ Alla familjerna arbetade inte på fabriken utan en del satt hemma i sina enkla boningar och tillverkade tändsticksaskarna. Askarna transporterades till fabriken där de sedan användes till att lägga tändstickorna i. Oftast var det kvinnor och barn som hade den uppgiften som beskrevs ovan.⁹⁷

I industrialismens fotspår ökade antalet unga i tillverkningen. Det berodde i stor utsträckning på att deras små händer och armar gjorde arbetet lätt och ganska snabbt. Barnen blev då en central del i den tidiga industrin, allra helst inom tändstickindustrin. Många barn arbetade i fabriken trots att maskinerna mer och mer ökade inom produktionen.⁹⁸ I början var maskinerna ganska enkla, vilket gjorde att barnen fick utföra vissa delar i produktionen som maskinerna inte klarade av. Arbetsuppgifterna för barnen var ofta enformiga, arbetsamma, mödosamma att utföra. Att arbeta som barn påverkade deras normala utveckling. Det kunde till och med bli så att barnen stagnerade eller på annat sätt blev onormala. Det är den mörka baksidan av industrialismens historia.⁹⁹ Barnarbetet började redan upphöra under 1860 - talet för fabriker inom tändstickstillverkningen. När maskinerna övertog människans händer i fabriken minskade också barnarbetet ganska drastiskt. De barn som arbetade inom tändsticksindustrin och även andra tillverkande fabriker var äldre nu än tidigare.¹⁰⁰ För en del arbetsuppgifter inom industrin ville fabriksägarna nu ha personer med yrkeskunnande.¹⁰¹ Tänket förekom också på tändsticksfabriken i mitten av 1800 – talet. Yrkesskickliga personer fick då utföra det arbete som de hade kunskap i.

⁹⁴ Sjöberg, A-L. (1883)

⁹⁵ Sjöberg, A-L. (1883)

⁹⁶ Tändsticksmuseets utställning

⁹⁷ En samtida berättelse från 1880 – talets Jönköping.

⁹⁸ www2.jonkoping.se/kultur/matchmuseum/barnarb.htm

⁹⁹ Hammarlund, E. (1933)

¹⁰⁰ Olsson, L. (1981). s. 114

¹⁰¹ Olsson, L. (1987). s. 27 f

De andra arbetarna sköte sysslorna som inte krävde så mycket yrkeskunnande. Arbetsuppgifterna var ofta lätta och de fick lära sig dem med tiden.¹⁰²

Barn utnyttjades väldigt mycket i industrin på slutet av 1800 - talet. Detta fastän att det bestämdes år 1842 att barn i Sverige skulle gå i den obligatorisk folkskola. Bestämmelsen påverkade inte barnarbetet i någon större utsträckning till att börja med, men med tiden kunde inte barnen arbeta och gå i skolan samtidigt.¹⁰³ Barnarbetet bidrog i stor utsträckning till det stora kapital som utgjorde grunden för industrikapitalismen och att aktieutdelningen för företagen på 1870 – talet var upp emot 200 procent.¹⁰⁴ Under 1880 - talet slut avtog barnarbetet mycket starkt och även decennierna därefter. Spekulationerna om vad som orsakade det hela går isär.¹⁰⁵ För att bemöta skolobligatoriet inrättade tändsticksfabriken i Jönköping en fabrikskola. Den var till för de barn som arbetade på tändsticksfabriken. Barnen och familjerna som i sina hem tillverkade tändsticksaskar hade också tillgång till fabriken skola. Många av barnen gick inte i skolan och anledningen till det är oklar. Upprinnelsen tror man var att barnen behövdes hemma under den tider då undervisningen skedde. Hemmet sysslor behövde de hjälpa till med. En annan orsak tros vara att en del familjer ansåg att skolan inte var viktig i barnens liv just då.¹⁰⁶ Tider då undervisningen förekom i fabrikskolan var på söndagseftermiddagen mellan 15.00 – 19.00. Undervisningen började och slutade alltid med en bön och förklaring av dagens predikotexter. De ämnen som barnarbetarna fick lära sig i fabrikskolan var religion, innan läsning, skrivning, räkning och kyrkosång.¹⁰⁷

7.2 Informantintervjun

Avsikten med informantintervjun var att tillfråga lärare i år 3 och 4 då eleverna får kunskaper om sin lokalhistoria. Det var också en avsikt att få reda på om och hur lärarna använder Jönköpings lokalhistoria i sin undervisning. Totala antalet pedagoger som deltog i intervjun var 55 stycken.

7.2.1 På vilket sätt undervisar du i lokalhistoria?

Först och främst var det viktigt att se att kursplanerna används som underlag av pedagogerna i sin lokalhistorieundervisning. Om målen finns till hands är det lätt för pedagogerna att se om deras undervisning skapar förutsättning för eleverna att uppnå dem. Det är också viktigt att pedagogerna åstadkommer bra egenskaper hos eleverna, vilket kan hjälpa dem att nå strävansmålen. Några pedagoger tyckte att eleverna i deras lokalhistorieundervisning får kännedom om sin stad, hur den uppkom och andra intressanta delar som kan vara bra att känna till. Pedagogerna som deltog i intervjun undervisade sina elever om lokalhistoria på många olika sätt. En orsak till att många av de intervjuade pedagogerna undervisade sina elever i lokalhistoria berodde på att pedagogerna hade sina elever i alla ämnen. De flesta pedagogerna hade ingen ämnesuppdelning sinsemellan i de tidiga skolåren på sin skola. Undantag fanns och det var att

¹⁰² Personlig kommunikation med tändsticksmuseets ansvarige.

¹⁰³ www.hist.se/wswPDFGenerator.php

¹⁰⁴ Schoerner, K. (1990). s. 56 f

¹⁰⁵ Olsson, L. (1974)

¹⁰⁶ Tändsticksmuseets utställning

¹⁰⁷ Revisorernas berättelse 1859

pedagogerna undervisade i de ämnen som de hade behörighet i. Förförståelse hos eleverna var också en betydelsefull del att ta hänsyn till i lokalhistorieundervisningen. Den uppfattningen hade alla de tillfrågade i informantintervjun. Lokalhistorieundervisningen skapar en bra grund och förståelse för eleverna. I synnerhet då de lär sig om varför Jönköping ser ut som den gör idag, hur människorna levde förr i tiden och hur utvecklingen i bygden har sett ut på längre sikt. Föregående företeelser är angelägna och viktiga att ta hänsyn till i undervisningen. Elevernas intresse är viktigt och betydelsefullt när undervisningen skulle planeras. Styrdokumenten som är grundläggande för vad eleverna ska kunna är också betydande och väsentliga att fokuserar på.

Nästan alla intervjuade pedagoger använde sig av studiebesök i sin undervisning. De ansåg att det var ett bra inlärningsätt. Eleverna får vid ett besök på ett museum använda flera av sina sinnen. Öronen används då de får historien berättad för sig av museipersonalen. De besitter en stor kunskap i ämnet och kan förmodligen skapa ett intresse hos eleverna. Ögonen används för att se miljön som återspeglar hur människorna levde och bodde under ett specifikt århundrade. Näsan känner doften av den gamla miljön där människor tillsammans i många olika åldrar har arbetat. Känslan kan användas då eleverna vidrör olika föremål från den aktuella tiden. Atmosfären på museet kan också återskapa och ge eleverna bilder av den gamla tiden som det handlar om på tändsticksfabriken. Några professorer säger följande:

”Hjärnan är neurologiskt förprogrammerad att lära och den lär sig effektivast när känslan, den bästa bearbetningskanalen för informations och det starkaste sinnet aktiveras. Lärandets tre-länkade kedja handlar om att det är känslorna som styr uppmärksamheten som i sin tur styr inläringen och minnet. Om inläringssituationen, miljön, personerna, materialet o.dyl känns rätt för eleverna, har då bästa förutsättningen för att lyckas i lärandet.”¹⁰⁸

Professorerna ger alltså stöd för att om eleverna använder flera av sina sinnen till exempel syn och hörsel i undervisningen, skapar och bidrar det till en bättre inläring. Att undervisa i ämnet med hjälp av studiebesök gör att elevernas intresse ökar ganska tydligt. Det påpekar några av de intervjuade pedagogerna. Ett studiebesök gör bilden av historien mer konkret för många elever. Allra helst de som tycker det är svårt att läsa sig till fakta. Willbourn, I., menar att pedagogen ska ge eleverna en fängslande upplevelse och kunskap genom ett studiebesök på ett museum. Ett bättre inläringstillfälle är svårt att hitta.¹⁰⁹ Många elever lär sig mycket mer av att få gå på studiebesök. Fredriksson, K-G., påpekar att när museer ska användas i undervisningssyfte är det bra att veta redan innan vilket syfte man har som lärare. Det är också bra att veta vad som ska studeras. Att ha dessa två företeelser i huvudet under ett besök på museer är viktigt för att få ut så mycket som möjligt av vistelsen. En förutsättning är det för att eleverna ska få med sig mycket kunskap från studiebesöket. Museerna är oftast hjälpsamma och ställer upp med hjälp om det behövs. Många museer har tagit fram ett eget material där deras historiska samling eller byggnad är i centrum.¹¹⁰ Skolverket tycker att alla museer är bildningsinstitutioner och i skolans arbete är

¹⁰⁸ Gidlund, U. (2003). ”Metodik för alla stilar - olika vägar till samma mål!” *Utdanningsförbundets tidskrift för pedagogisk debatt*, 2/2003. ”elektronisk resurs”.

¹⁰⁹ Willbourn, I. (1982). s. 33

¹¹⁰ Fredriksson, K-G. (1987). s. 22

de en självklar källa för kunskap. Oftast är det museernas bibliotek, arkiv, föremål och kunniga personal som används i olika undervisningssituationer. Den främsta uppgiften som museerna har är att vara folkbildare för eleverna.¹¹¹ När skolverket står bakom att museer ska användas i undervisningen är det en trygghet för de pedagoger som redan genomför studiebesök. Många av pedagogerna som intervjuades delgav att de flera gånger har använt sig av ett material som Jönköpings kommun har givit ut. Det heter *En bok om min hembygd*¹¹². Materialet är i pärmformat och tar upp många av Jönköpings lokalhistoriska händelser och företeelser. Nackdelen med materialet är att det har ett antal år på nacken och borde göras om. Byta ut en del av bilderna och texten för att modernisera materialet. Fördelen som materialet har är att det ger eleverna en bra bild av hur Jönköpings lokalhistoria har fortskridit genom åren. Materialet tar helt enkelt upp delar av historiens gång från det att Jönköping blev stad år 1284 fram till våra dagar. Materialet slutar ungefär vid 1970 – talet och behöver få en revidering, eftersom att det har hänt mycket i Jönköping sedan dess.

De flesta av de intervjuade pedagogerna föredrog att ha någon form av föreläsning, berättarlektion eller berättarestund när de startar upp lokalhistorieämnet. Många av pedagogerna använde sig av ordet lärarleddundervisning för att förklara sin undervisningsmetod. Några stycken av pedagogerna påpekade att de alltid i början av varje nytt avsnitt i lokalhistorieundervisningen använde sig av någon form av lärarleddundervisning. Antalet lärarledda undervisningstillfällen varierade stor mellan pedagogerna. Vissa av pedagogerna hade bara en handfull tillfällen då hon/han pratade och beskrev händelser i Jönköpings lokalhistoria. Det var under hela avsnittet om lokalhistoria. Resterande pedagoger hade ett tjugotal lärarledda tillfällen per avsnitt. Några av pedagogerna använde sig inte av lärarleddundervisning som en undervisningsmetod överhuvudtaget. De ansåg att eleverna inte var i behov av det utan de fick kunskaper som de behövde på annat sätt. Filmvisning som kan tänkas vara ett bra undervisningshjälpmedel användes av mycket få pedagoger. De ansåg att filmvisning var ett bra komplement till de övriga undervisningsmetoderna. Ett av skälen till att film inte användes påstods vara att eleverna oftast inte koncentrerade sig på vad filmen försökte säga dem. De flesta av eleverna lärde sig bättre på andra inlärningssätt. Några pedagoger hade gjort en mycket lätt utvärdering av de arbetssätt som de använt under lokalhistorieundervisningen. Eleverna fick svara på vilka arbetssätt som de tyckte var roligas. De fick sedan kort beskriva varför. Syftet med utvärderingen var att se vilka arbetssätt som eleverna lärde sig bäst på. Med hjälp av svaren på utvärderingen formade pedagogerna sin undervisning.

Några av pedagogerna i intervjun bjöd in mor- och farföräldrar till eleverna eller andra utomstående äldre människor. Deras uppgift blev att berättade om hur Jönköping såg ut förr i tiden samt hur människorna levde i och runt omkring staden. Ett fåtal skolor hade ett samarbete med äldreboendet i närheten. Eleverna kunde då ta del av de gamla människornas berättelser om Jönköpings lokalhistoria.

Arbetssätten i lokalhistorieundervisningen som pedagogerna erbjöd varierade mycket från skola till skola. En pedagog använde sig av olika texter som eleverna fick läsa. Eleverna fick därefter skriva ner egna texter där de beskrev med egna ord hur de tyckte lokalhistorien hade sett ut förr.

¹¹¹ Skolverket (1998). s. 15 f.

¹¹² Jönköpings kommun. (1980)

En annan pedagog använde sig av gamla och nya kartor i undervisningssyfte. Det gjordes för att öka elevernas förståelse för förändringen av Jönköping som stad över en längre tid. Temaarbete om lokalhistorien runt omkring dem fanns också på en del skolor. I temaarbetet lärde sig eleverna bland annat att samarbeta, ta fram faktakunskaper och känna empati för varandra och andra människor. Samarbeta utvecklar många elevers sociala förmåga som de behöver träna på för sitt fortsatta liv. Läroplanen från 1994 (*LPO -94*) ger samarbetetsövningar stöd genom följande citat ”skolan ska sträva efter att varje elev lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra”.¹¹³ Ovanstående citat är en viktig del i att pedagoger använder sig av temaarbete eller andra arbetssätt där eleverna måste arbeta i grupp.

Två av de intervjuade pedagogerna använde sig av stadsvandring i Jönköping. De ansåg att eleverna får en bättre bild av sin lokalhistoria om undervisningen disponeras på det sättet. Stadsvandringen frambringade att eleverna kunde genom olika sinnen ta del av kunskapen som gavs i situationen. Historien blir mer påtaglig för eleverna. De kan närma sig sin närmiljö med ett historiskt perspektiv. Ett par av pedagogerna nämnde att de inte hade börjat med lokalhistoria ännu och de undervisade elever i år 3. Till stor del berodde det på att de ansåg att andra delar i undervisningen behövde mer tid. Pedagogerna fick då prioritera bort lokalhistorien. Tändsticksmuseets föreläsningar var det en pedagog som brukade ta del av när hon/han talade om lokalhistorien i Jönköping. Undervisningssättet gav eleverna mer kött på benen ansåg pedagogerna. Eleverna fick också en större förståelse för hur människorna levde och vilken påverkan tändsticksfabriken hade på samhället runt omkring. Till stor del kan det ha varit att pedagogen kände osäkerhet inför ämnet. Hon/han ville ge eleverna rätt kunskap från början. Några av pedagogerna hade en åsikt om att de lokala historiska personerna i Jönköping skulle belysas extra mycket. Andra pedagoger menade att Jönköping som handelsstad var en viktig del i lokalhistorieundervisningen. Med utgångspunkt i informantintervju var dessa de två i huvudsak vanligaste delarna i lokalhistorieundervisningen i år 3 och 4.

Alla de medverkande pedagogerna ansåg att eleverna skulle på ett eller annat sätt lära sig om Jönköpings lokalhistoria under sin skolgång. Var fokus låg på undervisningen var inte relevant. Det var upp till varje pedagog att välja ut innehållet i lokalhistorieundervisningen. Allmänbildning var ett av de viktigaste påståendena varför eleverna skulle få kunskaper om Jönköpings lokalhistoria. Det var nästan alla de intervjuade pedagogerna ense om. Vissa av pedagogerna tyckte också att förståelse var en viktig faktor för att eleverna skulle införskaffa sig lokalhistoriekunskaper. Förståelsen skulle göra så att eleverna begrep varför Jönköping är beläget på den plats som det är. Styrdokumentet som finns i vår skola idag var en annan faktor som hade stor betydelse till varför lokalhistoria fanns med på schemat. Styrdokumentet påverkade inte i så stor utsträckning vilka undervisningsmetoder som användes, utan kunskaperna som eleverna har är mer i fokus.

¹¹³ Utbildningsdepartementet. (1998). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. LPO 94. Stockholm: Fritzes.

7.2.2 Använder du tändsticksfabriken i Jönköping i din undervisning?

Om tändsticksfabriken används som ett hjälpmedel i undervisningen varierar mellan olika pedagoger och deras skolor. Vad det beror på är svårt att säga men det kanske är skolans geografiska läge eller att tändsticksfabriken ansågs som ett onödigt inslag i lokalhistorieundervisningen. Andra lokalhistoriska inslag i omgivningen kring varje skola är mer relevanta för eleverna. Hälften av de intervjuade pedagogerna använde sig av tändsticksfabriken i sin lokalhistorieundervisning. De påpekade att skolans läge var en bidragande anledning till att den användes flitigt i undervisningen. Några påstod att eleverna fick med hjälp av tändsticksfabriken en ökad inblick i och kunskap om arbetarsamhället i Jönköping. Eleverna fick också genom den ökade förståelsen för människor och dess omgivning ett utvidgat lokalhistorisktänk.

Pedagogerna som intervjuades ansåg att den största orsaken till att eleverna behövde lära sig om sin lokalhistoria var i allmänbildningssyfte. Vad detta beror på är svårt att säga, men allmänbildning är något som följer med oss människor hela livet. Har vi en gång lärt oss något sitter kunskapen förhoppningsvis kvar någonstans i vårt medvetande. Svårigheten kan vara att det är svårt att få fram kunskapen när den behövs. Oftast känns företeelser igen om man hört det någon gång tidigare. Ibland kan kunskapen försvinna och då har den troligtvis glömts bort. Kunskaper ökar vår allmänbildning och för att eleverna ska bli goda samhällsmedborgare behövs bra vetande. Till viss del nämns detta i kursplanen för historia i kapitlet som heter mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av 5 skolåret. Texterna i dokumentet är tolkningsbara och första målet: ”Eleven skall känna till hembygdens historia och hur denna har format kulturen”¹¹⁴ innefattar det som nämnt tidigare i texten. Eleverna får genom sin lokalhistoria, kunskap om hur den stad som de är uppväxta i uppkom och hur den har utvecklats till att bli den stad som den är idag. Några pedagoger ansåg att tändsticksfabriken gav eleverna en upplevelse utöver det vanliga när ett studiebesök genomfördes. Det blev mer påtagligt för dem att i fabriken har människor arbetat och hur vissa livsöden har startat eller slutat där. Eleverna får beskrivit för sig hur hela processen i tändsticksfabriken går till och var alla människorna bodde som arbetade där. Vissa pedagoger använde sig sedan av informationen för att starta ett projekt. Tändsticksfabriken användes som grund för att eleverna sedan fick skriva en berättelse. Berättelsen kunde bland annat handla om att de själva skulle leva och arbeta vid tändsticksfabriken. En del av de intervjuade pedagogerna som använde sig av tändsticksfabriken i sin undervisning förstod inte hur andra pedagoger inte kunde göra det. Tändsticksfabrikens existens såg många pedagoger som en stor tillgång i undervisningen. Den skapar tillfällen där eleverna slipper att sitta i skolan hela dagarna utan kan få lokalhistoriska kunskaper genom ett studiebesök eller dylikt.

Många av de intervjuade pedagogerna berättade att de hade en lokalkursplan som de tillsammans på skolan har upprättat. Där i står det vad pedagogerna ska ta med i sin lokalhistorieundervisning. Den lokala kursplanen ska de ta hänsyn till då de ska skapa ett underlag för sin undervisning och forma den till att bli något eget. Skolverket uttalar sig som följer om lokala kursplaner:

”Utöver de nationella målen och betygskriterierna ställs det krav på att skolan utformar en lokal planering. I den lokala planeringen ska nationella mål och betygskriterier tolkas och utvecklas så att det klargörs vad undervisningen ska

¹¹⁴ Skolverket. (2002). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Västerås: Fritzes

innehålla, hur den ska utformas och vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat för att få ett visst betyg. De överenskommelser som görs i det lokala planeringsarbetet bör dokumenteras och varje lärare bör dokumentera de planer som utformas i samråd med eleverna. Varje lärare är skyldig att för elever och föräldrar kunna redovisa vad som gäller för den egna verksamheten.”¹¹⁵

Citatet visar på det som texten tar upp tidigare att en lokal kursplan i varje skola är ett krav. Pedagogerna kan med ganska stora marginaler forma och planera sitt undervisningsinnehåll med hjälp av den lokala kursplanen. Uppgiften som pedagogen har är att de mål som finns i skollagen ska uppfyllas av eleverna. Pedagogen hade som citatet säger en skyldighet att kunna berätta för elever och föräldrar vad som avses med skolverksamheten och vad eleverna ska uppnå vid år 5, år 9 och även senare år. En lokal kursplan är vid tillfället en bra handling att tillhandahålla eftersom att hela skolan står bakom dokumentet. Innehållet i en lokal kursplanerna uppkommer oftast i ett samarbete mellan hela skolans personal och därmed får materialet en tyngd som är svår att ifrågasätta. Vill pedagogen till exempel göra ett studiebesök på tändsticksfabriken kan de göra det om tändsticksfabriken innefattas i den lokala kursplanen. Pedagogen kan också läsa det mellan raderna eftersom att tolkningen av texter kan göras på olika sätt. Budgeten är en viktig del i det hela. Studiebesöken får inte kosta för mycket och gör de det blir antalet besök begränsade. Ett fåtal pedagoger delgav i intervjun att deras skola inte använde sig av sin lokal kursplan. Det berodde på att den inte gav någon information om vad och hur lokalhistorieundervisningen skulle organiseras, innehålla eller förmedlas till eleverna. Lite lösare tyglar gav dem då möjlighet att själva botanisera i den lokalhistoria som fanns till förfogande i närmiljön. Vissa kände att de tyckte det var svårt när det inte riktigt hade några riktlinjer att gå efter, men de flesta tyckte att undervisningen löste sig till det bästa. Några av pedagogerna påpekade att de många gånger gick på rutin, alltså vad har jag gjort tidigare år.

7.2.3 Vad beror det på att tändsticksfabriken inte används i undervisningen?

Det finns många orsaker till att tändsticksfabriken inte används i skolundervisningen i Jönköping med omnejd. En anledning vara att pedagogerna ansåg att de hade för lite tid till att ta upp tändsticksfabriken i sin lokalhistorieundervisning. Dels för att det var ett stort område och dels för att pedagogen inte ansåg tändsticksfabriken relevant för sina elever. Nästan alla av pedagogerna tyckte att lokalhistorien i elevernas närmiljö var det centrala i undervisningen. Andra närliggande lokalhistoriska delar togs med i mån av tid. Tiden, antalet timmar som lokalhistorien innefattar var inte den största boven i dramat ansåg många pedagoger, utan det var innehållet. Ett fåtal pedagoger tyckte att lokalhistorieämnet var en liten del i det stora historieämnet. Det i sin tur ledde till att tiden inte räcker till för att täcka in alla delar som styrdokumentet antyder ska förekomma. Två av de intervjuade pedagogerna tyckte att tiden hade en stor betydelse till varför de inte använde tändsticksfabriken i sin lokalhistorieundervisning. De tyckte att tiden skulle användas till andra saker i lokalhistorieämnet istället. I skolans värld idag är det ofta tiden som inte räcker till. Viss tidsbrist existerar hela tiden. Alla moment i skolämnena

¹¹⁵ Skolverket. (2006). *Lokal planering utifrån styrdokumentet*. Hämtad 2007-08-22 från <http://www.skolverket.se/sb/d/1450>.

känner av tidsbristen på ett eller annat sätt. Vad är viktigast?

En annan aspekt som spelade en stor roll varför eller varför inte tändsticksfabriken användes i lokalhistorieundervisningen var pengar enligt intervjudeltagarna. Pengafrågan hade ganska stor betydelse för om tändsticksfabriken användes eller inte. Finns det inga pengar att använda till bland annat att åka buss till tändsticksfabriken går ett studiebesök inte att genomföra. Pedagogerna får inte be elevernas föräldrar om pengar i så stor utsträckning som tidigare. Eleverna kan då kanske inte ta sig till tändsticksfabriken. I de flesta fall låg skolorna för långt bort och eleverna hade då inte möjlighet att promenera dit. Inträde till museet är också en kostnad som måste betalas på något sätt. Det skapade också problem när en hel klass ska gå på studiebesök. Finns det inga pengar går det inte att genomföra ett museibesök alls. Ska eleverna betala inträdet själva? På det påståendet svarade nästan alla pedagogerna att så inte skulle vara fallet. I dagens skola får inte pedagogerna be sina elever att de ska betala sina biljetter till ett museibesök till exempel, eftersom att det i skollagens 1 kapitel 2§ står att: ”Alla barn och ungdomar, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, har lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.”¹¹⁶ Det står också i 4:e kapitlet 4§ att: ”Utbildningen i grundskolan skall vara avgiftsfri för eleverna. De skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. I verksamheten får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.”¹¹⁷ Med utgångspunkt i ovanstående lagar blir utfallet att pedagogerna inte kan be föräldrarna om mer än en viss summa pengar per termin för utlägg vid till exempel studiebesök eller klassresor. Orsaken till att lagarna skapades är bland annat att barn vars föräldrar kanske är arbetslösa eller inte tjänar så mycket med pengar ska bli utpekade. Elever som befinner sig i denna situation ska inte behöva känna att de inte kan följa med på grund av pengabrist. Några eller nästan alla av de intervjuade pedagogerna nämnde i sina svar att de tyckte att det till stor del påverkade att de inte använde tändsticksfabriken i sin lokalhistorieundervisning. Pedagogerna ville ej vara orsaken till att eleverna kanske kände sig utanför. Ovanstående information gör att nästa påstående blir intressant. Påståendet innefattade användningen av tändsticksfabriken och den ekonomiska faktorn, men i ett annat perspektiv än tidigare. Grunden ligger i att eleverna själva skulle betala sin entrébiljett till tändsticksfabrikens museum. En viktig aspekt att ta hänsyn till i detta avseende är skollagen som nämnts tidigare. Den säger att det bara får förekomma enstaka inslag som skapar en kostnad för eleverna, vilket studiebesöket kommer att göra. Eleverna som går på skolor som ligger i tändsticksfabrikens närområde har möjlighet att gå till tändsticksfabriken. Kostnaden för skolorna blir då inte så stor som den kan bli annars. Den största delen av de intervjuade pedagogerna ansåg inte pengar var det centrala eller största anledningen till att tändsticksfabriken inte används i undervisningen. Det är dock en bidragande orsak. Avståndet mellan skolan och tändsticksfabriken var en avgörande faktor. En annan central faktor var att lokalhistorien i varje skolas närområde tog överhand.

¹¹⁶ Skolverket. (2005). *Anmälan avseende avgifter vid grundskola*. Hämtad 2007-09-16 från <http://www.skolverket.se/content/1/c4/47/61/Lund%202004-2962.pdf>.

¹¹⁷ Skolverket. (2005). *Angående avgifter i grundskolan och gymnasieskolan samt kommunal vuxenutbildning/påbyggnadsutbildning*. Hämtad 2007-09-16 från <http://www.skolverket.se/content/1/c4/47/54/PM%20avgifter.slutligt.dok.pdf>.

Närmiljön är mest kunskapsgivande för eleverna ansåg pedagogerna. Det fanns dock pedagoger som svarade att pengarna VAR den faktor som var mest påtaglig då det gäller val av innehåll i lokalhistorieundervisningen. Det som kostar pengar tas bort från undervisningen för att skolan knappt inte kan bidra med någon hjälp överhuvudtaget. En intervjuad pedagog tyckte att tändsticksfabriken inte hade så stor betydelse för Jönköpingslokalhistoria i stort. Hon/Han ansåg dock att tändsticksfabriken var en orsak till att Jönköping blev en bra handels- och industristad. Pedagogerna hade olika uppfattningar om vad det gäller skolans bidrag med pengar till undervisningssituationer som kostar pengar. Det var inte det som påverkade om lokalhistorieundervisningen innehöll tändsticksfabriken eller ej.

Från år till år var det många faktorer som spelade in då pedagogerna planerade sitt innehåll i lokalhistorieundervisningen. De pedagoger som undervisade i skolor i Jönköpings omnejd påpekade att de inte alltid hade möjlighet att ta sig till tändsticksfabriken. De menade att andra lokalhistoriska företeelser var mer relevanta för deras elever. En annan faktor som påverkade vad som innefattades i varje pedagogs lokalhistorieundervisning var pedagogens eget intresse. Det egna intresset kan påverka vad pedagogen menar vara viktigt att undervisa om. Faktorn ska inte helt och hållet påverka valet av innehåll i undervisningen. Ett tiotal intervjuade pedagoger hade en uppfattning om att deras eget intresse inte alls var viktig för undervisningsinnehållet. Det påverkade inte användningen av tändsticksfabriken i lokalhistorieundervisningen. Pedagogerna nämnde att det var andra faktorer som till exempel pengar, närområdet och samarbete med kollegerna som spelade stor roll i valet av innehåll. Lokalhistorieundervisningens innehåll varierar mycket från skola till skola. Hälften av alla intervjuade pedagoger tyckte att deras intresse påverkade i mycket stor utsträckning vad de ansåg vara viktigt att undervisa om.

Vad pedagogerna ska ta upp i sin lokalhistorieundervisning kan i vissa fall påverkas av skolans intresse eller ointresse för ämnet. I detta fall visade det sig att två av de intervjuade pedagogerna ansåg att de inte tog någon notis om vad skolan tyckte i frågan. De ansåg att företeelserna som de ville ta med i sin undervisning var upp till elevernas intresse och deras eget. En pedagog påpekade starkt att skolans inställning till att tändsticksfabriken används i undervisningen inte ska sätta någon prägel på varje pedagogs undervisningsinnehåll. Viktigast var att varje elev får en kunskapsbas om sin lokalhistoria. Det var första prioritet. Resterande pedagogerna ansåg att skolans intresse och synen på använda tändsticksfabriken samt innehållet i lokalhistorieundervisningen hade stor betydelse för hur deras val gjordes. Alla var lojala till sin skola. Effekten på kunskapsutbudet som eleverna fick var ganska stor i de flesta fall. Vissa ville gå sin egen väg, men vågade inte riktigt eftersom att det var att trotsa mot bestämmelserna. Gå helt sin egen väg görs kanske inte heller om personen är nyanställda på skolan. Lojalitet till ledningen och sina kollegor var mycket stor med utgångspunkt i intervjuaren. Användes tändsticksfabriken i undervisningen så gjorde den det annars togs annan information upp. Ett antagande som användes av många av de intervjuade pedagogerna var att ”så har vi gjort på den här skolan i alla år” eller ”så har vi gjort varje år sedan jag började här”. Bakom det tänket finns lojalitet mot alla på skolan. Det finns också en grand av trångsynthet som gör att utvecklingen för bland annat pedagogerna, arbetssätten och innehållet i undervisningen stannar av. I det långa loppet är det inte bra eftersom att utveckling är något som alla i en verksamhet ska sträva efter. Alla vill förhoppningsvis bli bättre och inte stå och stampa på samma ställe hela sitt verkamma liv.

7.2.4 Om du inte undervisar i lokalhistoria - Vad beror det på?

Vissa av de intervjuade pedagogerna undervisade inte i lokalhistoria. Det berodde på olika faktorer. Några som nämndes var till exempel att de inte ännu hade börjat med lokalhistorieundervisningen eller att pedagogen själv inte tyckte att hon/han hade tillräckligt med kompetens att undervisa eleverna i ämnet. En pedagog berättade att en kollega hade fått ta lokalhistoriedelen i undervisningen på grund av osäkerhet från dennes sida. I de skolor där de intervjuade pedagogerna arbetade såg arbetsfördelningen olika ut. En del av pedagogerna hade alla ämnen själv och fick hjälp av en annan pedagog vid gymnastik och slöjd. På andra skolor fanns det två pedagoger i klassen som delade upp ämnena i mellan sig. Utfallet blev då att ett fåtal av pedagogerna inte alls undervisade i historia överhuvudtaget. Ett fåtal pedagoger ansåg att de själva besatt en för dålig kunskapsbas för att på ett korrekt sätt förmedla lokalhistorieämnet till sina elever. Att kunna rannsaka sig själv och komma till insikt i att inte kunna undervisa i lokalhistorieämnet är beundransvärt av en pedagog. Innerst inne kunde de väl undervisa sina elever men de var tvungna till att läsa på ordentligt först innan de tog sin an ämnet och förmedlade dess innehåll. Om det finns en kollega i arbetslaget som känner ett brinnande intresse för lokalhistoria låt då hon/han få undervisa i det. Resultatet för elevernas kunskapsinläring blir förmodligen bättre då. En annan anledning till att lokalhistorien inte förmedlades i skolan berodde på att ett få tal pedagoger tyckte att eleverna behövde tiden i skolan till annat som till exempel andra ämnen, konflikthantering och samtal med andra elever eller pedagoger. Två av de intervjuade pedagogerna nämnde i sina svar att de undervisade i år fyra och inte tog upp lokalhistorieämnet i den årskursen. De påpekade mycket tydligt att eleverna i år tre på skolan arbetade med Jönköping och dess lokalhistoria.

8. Diskussion och analys

Undersökningen av tändsticksfabrikens barnarbete gav svar på de ställda frågorna i frågeställningen och syftet. Information var det inte svårt att få tag på, men det var svårt att sälla bland allt material. Barnarbetets existens, fortlöpning och nedgång har kunnat beskrivas på ett bra sätt med historikers olika eller lika syn.

Genom en informantintervju har resultatet av undersökningen om hur pedagoger i Jönköping med omnejd undervisar sina elever i lokalhistoria framkommit. Tändsticksfabriken är en central del i lokalhistorieämnet på de flesta skolorna. Pedagogernas genomförande av lokalhistorieämnet skiljer sig mycket från varandra. Vad det kan berodde på varierar också. Det redogörs i resultatdiskussionen. Några exempel på orsaker kan vara pedagogernas intresse och kunskaper i ämnet. Undersökningen fokuserar på tändsticksfabriken och om den används i lokalhistorieundervisningen. Skolans läge i förhållande till fabriken är en annan betydelsefull faktor som uppmärksammas i studien. I beaktning tas också hur mycket eller om pedagogerna ser till de statliga lagar och förordningar som alla skolor ska använda sig av. Den lokala kursplanen som varje skola ska ha utformat är också en aspekt som diskuteras, vilket görs för att få en ökad inblick i lokalhistorieundervisningen på ett djupare plan.

8.1 Resultatdiskussion

Under kommande del kommer en diskussion föras om vad som framkom i studien. De två delarna barnarbetet på tändsticksfabriken och hur pedagogerna i Jönköpingskolorna med omnejd undervisar och ställer sig till lokalhistorieämnet. Diskussionen kommer att föras under olika rubriker för att få bra struktur. Tändsticksfabriken var ett mycket centralt fragment i studien vilket gör att den är viktigt att ta hänsyn till. Diskussionen innehåller också perspektiv på hur och varför barnarbetet såg ut som det gjorde på tändsticksfabriken samt varför pedagogerna arbetar som de gjorde i sin lokalhistorieundervisning.

8.1.1 Barnarbete på tändsticksfabriken

Att få tag på material om barnarbetet på tändsticksfabriken var inte svårt. Det fanns nästan för mycket att ta del av, vilket gjorde att sällnings processen blev ganska svår. Resultatet blev ändå bra och materialet svarade på frågorna i frågeställningen.

Barnarbetet i tändsticksfabriken ökade successivt när familjerna behövde extra inkomster för att kunna försörja sig. Aspekten på hur barnarbetet ökade har många författare redovisat i de böcker som delgivits i uppsatsen. Även tändsticksmuseets utställning har en syn på uppkomsten av barnarbete i fabriken. Barnarbetet förekom i ganska liten skala först för att sedan trappas upp och under mitten av 1800 – talet ha sin kulmen. Då hälften av alla arbetare på tändsticksfabriken i Jönköping var barn och det nämner Olsson, L. och även tändsticksmuseets utställning. Lagar och förordningar uppkom på mitten av 1800 – talet. Utifrån lagarna reglerades barnarbetet och en laglig nivå användes. Lagarna var en bidragande orsak till att barnarbetet successivt avtog. Årtiondet då barnarbetet avtog helt är forskarna oense om. När barnarbetet försvann helt skiljer sig en del mellan olika fabriksgenrer. Jönköpings tändsticksfabrik hade sin nedgång av barnarbete runt 1860 – talet. Orsaken till det är att maskiner mer och mer användes i produktionen. Alla forskare i ämnet är inte överens om när maskinerna tog över produktionen i fabriken. De flesta forskare har dock en åsikt om det som de beskriver i sina böcker. Maskinerna tog i alla fall över barnens arbetsuppgifter och det är forskarna överens om. Några forskare menar att det fanns barn som arbetade på fabriken ända fram till år 1870. Efter det årtiondet försvann alla barn från fabriken, eftersom att maskinerna var för tunga för dem att sköta. Det som gjorde att barn arbetade på tändsticksfabriken på 1800 - talet var bland annat att de var lätt lärda när det gällde nya arbetsuppgifter. De arbetade snabbt, noggrant och flitigt. Barnens fingrar var små, vilket var en fördel i vissa eller ganska många av tändsticksfabrikens moment för att tillverka tändstickorna. Den sist nämnda uppgiften gav flera källor till exempel tändsticksmuseet och Olsson, L. som orsak till barnarbetets uppkomst samt eskalering under slutet av 1800 – talet.

Barnarbetarna hade många olika arbetsuppgifter och den informationen gav tändsticksmuseets utställning och bland annat Larsson, L. böcker, en mycket bra bild över. Barnen hjälpte till vid nästan alla moment i tändsticksproduktionen. De första momenten som barnen var delaktiga i var att hyvla flisor av trä som skulle bli tändstickor. Arbetet var inte lätt och det var mycket ansträngande. Arbetarbarnen fick därefter samla ihop flisorna i buntar med händerna för att sedan sätta dem i ringdosor. Tändsticksflisorna doppades därefter i kemikalier för att skapa tändhatten. Kemikalierna var farliga och de orsakade att en del av barnarbetarna fick käkbrand eller fosfornekros. Barnarbetarna kunde till och med dö på grund av de farliga kemikalierna.

En vanlig dag för barnen på tändsticksfabriken började vid klockan sju på morgonen och avslutades sju på kvällen. En ganska lång arbetsdag för barnen. Arbetsdagarna kunde se olika ut beroende på hur gamla barnen var. Förändringen av arbetsdagarna skedde enligt Sjöberg, A-L. i reformen som kom på 1800 – talet. Ju äldre barnen var ju längre var deras arbetsdag. Rasterna som barnen hade var lika långa som de vuxnas. Att barnen och de vuxnas arbetsdagar såg likadana ut är egentligen konstigt. Fabriksägarna ville tjäna så mycket pengar som möjligt och därav arbetade alla lika länge. Barnarbetarna under 14 år hade korta arbetsdagar och längre raster. På detta sätt hade det inte alltid sett ut utan ovanstående regler inrättades år 1883 av reformen som nämndes tidigare. Vissa dagar gick barnen som arbetade på tändsticksfabriken i fabrikskolan som upprättats bara för dem. Införandet av fabrikskolan gjordes på grund av att skolan blev obligatorisk. Fabrikskolan låg i anslutning till tändsticksfabriken. Arbetarbarnen fick bland annat lära sig om religion, historia och körsång. Ämnena var relevanta för barnens allmänbildning. De hade också användning för sina kunskaper i de vardagliga situationerna. Pojkar och flickor fick sin undervisning vid olika tidpunkter. Enligt källor i undersökning gick inte alla barnen till fabrikskolan när undervisningen hölls på helgen. De behövdes då i hemmen för att hjälpa till med de sysslor som skulle utföras. En del familjer var inte heller så angelägna om att barnen skulle utbilda sig överhuvudtaget.

Barnarbetarna på tändsticksfabriken i Jönköping hade ett hårt och farligt arbete att gå till varje dag. Arbetsuppgifterna var enformiga, de krävde styrka och kemikalierna gjorde att visa av uppgifterna blev mycket riskabla i längden. Emellanåt kunde barnen till och med få sätta livet till. Många av barnen hade arbetsuppgifter som de klarade av utan att utsättas för någon fara. Miljön i fabriken var dålig både psykiskt och fysiskt och det påverkade arbetarna överlag. Barnen var mest utsatta. Barnarbetarnas levnadsförhållande var som undersökningen gav svar på mycket varierande men som regel enkla. Vid tändsticksfabriken bodde barnen tillsammans med sina familjer i små bostäder. Bostäderna innefattade oftast ett rum och kök. I hushållen bodde många gånger mor- och farföräldrarna också med familjerna. Det gjorde att varje person inte fick så mycket plats att vara på. Önskade en familj bo i en bostad nära fabriken var de äldsta barnen tvungna att arbeta i fabriken. Familjen hade ingen chans annars till att få tak över huvudet. Bostäderna runt omkring tändsticksfabriken i Jönköping ägdes av fabriken, vilket gjorde att fabriksägarna kunde välja vilka de ville till sina bostäder.

I undersökningen av barnarbetet i tändsticksfabriken i Jönköping beaktas orsakerna till varför barnarbetet uppkom överhuvudtaget. Källorna ger en fingervisning om vad orsakerna kan ha varit. En av de största orsakerna var pengar. Fabriksägarna ville naturligtvis tjäna så mycket pengar som det bara gick. Vilket delvis la grunden till barnarbete i fabriken. Barnen arbetade lika mycket som de vuxna, men de fick en tredjedel av de vuxnas lön. En annan företeelse som påverkade att effektiviseringen i produktionen ökade var barnarbetarnas små fingrar. De små fingrarna kunde arbeta mycket snabbare än de vuxnas. Det var också lättare för dem att sortera tändsticksflisorna. I undersökningen framhölls också att barnen var lättare att lära nya saker. De var också oftast mer koncentrerade på sina arbetsuppgifter än de vuxna. Lönekostande var överlag den väsentligaste orsaken till att barnarbete förekom på tändsticksfabriken i Jönköping. När maskinerna introducerades kunde barnens fingrar komma in i små skrymslen om något hade

fastnat, men det var det ända positiva. Barnarbetet avtog eftersom att det inte fanns några arbetsmoment till dem i fabriken längre.

8.1.2 Tändsticksfabrikens användning i undervisningen

Pedagogerna i informantintervjun gav bra svar på alla de fyra frågorna som ställdes. Svaren kändes genomtänkta på ett positivt sätt. Det insamlade intervjumaterialet var användbart i uppsatsen och resultatet blev över förväntan.

I informantintervjun med pedagogerna fick de svara på frågan på vilket sätt de undervisar i lokalhistoria? Pedagogernas svar varierade en hel del. Vad variationen berodde på var bland annat att pedagogernas intresse spelade en stor roll i vad de valde att undervisa om. Pedagogens intresse är viktigt för att på ett så bra sätt som möjligt kunna förmedla kunskapen till eleverna. Det betyder inte att pedagogerna inte tar hänsyn till de kursplaner, skollag och lokala kursplaner som är de förordningar som lärare i dagens skola har tillhands. De är särskilt viktiga då undervisningen ska planeras. Majoritet, mer än hälften av de intervjuade pedagogernas arbetsplatser har en lokalkursplan att arbeta med. Lokala kursplanen ska pedagogerna ta hänsyn till då de förbereder sin lokalhistorieundervisning. Den tar också upp vad den specifika skolan tycker att pedagogerna ska arbeta med i sin undervisning. Resterande pedagoger berättade att de inte har en lokalkursplan som beskriver något av det ovanstående. Mycket konstigt och egendomligt är det eftersom att skolverket säger att det ska finnas en lokal kursplan på varje skola. En lokal kursplan utformas utifrån skolans egna uppsatta mål och skolverkets rekommendationer. Skolverket propagerar för att det är ett krav som ställs på alla skolor att det ska finnas en lokal planering eller med andra ord en lokal kursplan. I vissa skolor finns en lokal kursplan men den tar inte upp det aktuella ämnets innehåll. En orsak till att vissa av de tillfrågade pedagogerna bedömer att de inte har någon lokal kursplan är att de använder sig av sin egen kunskap och erfarenhet istället. Arbetssätten för hur de ska undervisa sina elever i lokalhistoria skapar de själva. De nationella målen kan också vara en utgångspunkt och underlag för hur pedagoger planerar sin lokalhistorieundervisning. Finns det en lokal kursplan ska den följas och har inte skolan upprättat en ska det kanske göras snarast. Det finns ingen annan utväg som pedagog om ej en lokal kursplan finns än att använda sig av de nationella målen för att ha en grund att arbeta utefter.

Nästan alla av de pedagoger som blev intervjuade undervisade sina elever i historia. Ett av mina mål med undersökningen var att få med så många pedagoger som möjligt som undervisade i historieämnet. De flesta pedagoger som undervisade i historia undervisade också sina elever i lokalhistoria. Att utfallet skulle bli som det blev var inte medvetet utan urvalet skapades slumpmässigt. Många sätt att undervisa eleverna på om Jönköpings lokalhistoria fanns det i skolorna. Det får påståendet också stöd av i intervjun. Det undervisningssätt som av intervjun visade sig vara överlägset mest använt var studiebesök. Undervisningssättet är mycket bra eftersom att eleverna får till exempel se historiska byggnader och platser i verkligheten. Situationen gör att eleverna får använda flera sinnen, de ser med sina ögon företeelsen, de känner kanske lukten av gammalt och de får även använda sina öron då de får historien berättad för sig. Lokalhistorien blir i detta ögonblick mer påtaglig och konkret för många elever. Pedagoger med många års erfarenhet har lagt märke till att elever presterar bättre i ovanstående läromiljö.

Många av de deltagande pedagogerna använde sig av föreläsningssliknande tillfällen som ett undervisningssätt. Det gjorde de för att ge eleverna ett underlag vid vidare studier i ämnet. Pedagogerna tog även tändsticksfabriksmuseets föreläsningar i anspråk. Föreläsningarna anordnas av museet som finns på tändsticksområdet i Jönköping. Det kan beskrivas som ett studiebesök, men med en större vinkling mot en föreläsning/berättande av fakta om tändsticksfabriken. Delarna som tas upp i föreläsningarna/berättande är tändsticksfabrikens uppkomst, utveckling, arbetarna och avveckling.

Undervisningssätten som används minst av pedagogerna var filmvisning och grupparbete. Vad det kan bero på är svårt att säga. När det gäller filmvisning går det att förmoda att det inte finns några filmer som exakt inriktar sig på Jönköpings lokalhistoria. Filmerna visar hur lokalhistorien i Sverige överlag ser ut. Med utgångspunkt i det används inte filmvisning i lokalhistorieundervisningen. Filmvisning kan också få eleverna okoncentrerade och det leder till att de inte lyssnar på vad filmen säger dem. I en mycket lätt utvärdering som pedagoger hade gjort över arbetssätten i lokalhistorieundervisningen tyckte eleverna att filmvisning var det arbetssätt som de inte gillade. De tyckte att filmerna var tråkiga eller för svåra att förstå. Det tog pedagogerna i beaktning vid nästa planering av ämnet. Vad det beror på att pedagogerna i Jönköping med omnejd inte använder sig av grupparbete i så stor utsträckning, då de arbetar med lokalhistorien är svårt att säga. En trolig orsak kan vara att de inte anser att det var det ypperliga arbetssättet att använda sig av i detta arbetsområde. Barnens ålder påverkar kanske valet av arbetssätt. Grupparbete passar inte riktigt för elever i år 3 och 4. En annan anledning kan vara att alla elever inte bli delaktiga i ett grupparbete. Elever som tycker ämnet är intressant och givande syns mest i arbetet och får då dra det tyngsta lasset. Vissa elever kan medvetet eller omedvetet försvinna i denna typ av arbetssätt. En viktig sak att tänka på är dock att eleverna lär sig att samarbeta med andra då grupparbete används som arbetssätt. De får också en viss lärdom i att känna empati för andra människor.

Pedagogerna som intervjuades svarade på vad de tyckte om att undervisa i Jönköpings lokalhistoria. Svaren varierade en del. Anledningen till svarens variation kan vara många. Den största anledningen som pedagogerna delgav var att de tyckte att det var svårt att få undervisningen av Jönköpings lokalhistoria intressant för eleverna. Eleverna kanske inte heller förmår att se vikten i vad lokalhistorien ger dem i det långa loppet. För kunskapen ska de få för att bli goda samhällsmedborgare. Kunskapen är som nämnts tidigare en viktig del i allmänbildningen hos varje individ. Att hitta inspirationen för att undervisa eleverna om Jönköpings lokalhistoria är inte lätt. En del pedagoger har mer fantasi och förmåga till att hitta guldkornen i ämnet än andra. En osämja kan då uppstå mellan pedagoger och eleverna eftersom att de får helt olika lokalhistorieundervisning, beroende på vilken skola de går på samt vilken pedagog de har. Åsikter om pedagogen har om ämnet ska vara objektiva men det går ju inte att tycka om allt. På grund av det får nästan alla elever en lokalhistorieundervisning som ser olika ut. Flera orsaker finns det till att undervisningen i lokalhistoria om Jönköping går förlorad. Det beror mycket på att en del pedagoger anser att eleverna behöver den undervisande tiden till annat. Vad ordet ”annat” innefattar kan vara mycket och svårt att få grepp om. Pedagogerna syftar på att vissa elever behöver tiden till att förbättra sina kunskaper i till exempel förståelse för vissa specifika saker, läsning, räkning eller skrivning. Det kan också vara så att pedagogen bedömer att han/hon själv har för lite kunskaper om ämnet. De känner troligtvis att de inte kan ge en rättvis

bild av Jönköpingslokalhistoria i sin undervisning. Att komma till den insikten är ganska starkt av pedagogerna. Osäkerheten gör att ämnet inte tas upp och dess tid används till annat inom ämnet. Förmodligen ämnes delar som pedagogen känner sig tillfreds med. Eleverna ska enligt kursplanerna i historia på något sätt få undervisning i lokalhistoria. Hur det sedan görs är upp till varje pedagog och skola.

Pedagoger med en god inställning till lokalhistoria. Alltså de som tycker det är kul, givande och fantastiskt roligt, förmedlar en god stämning i klassrummet. Sinnesstämningen överförs på ett eller annat sätt på eleverna. Stämningen skapas på grund av att pedagogerna själv tycker ämnet är intressant och lärorikt. En fördel för pedagogerna är att lär de sig mycket ny information om ämnet kan de vid ett senare tillfälle ta vara på det. Kunskapen, intresset och nyfikenheten som pedagogen själv har påverkar den undervisning som förmedlas till eleverna. Med utgångspunkt i intervjuaren går det att säga att många av pedagogerna i Jönköping med omnejd har ett stort intresse för Jönköpings lokalhistoria. Ett skäl till det är att de anser att lokalhistorien finns att ta del av på nära håll som till exempel tändsticksfabriken mitt i Jönköpings stad. I Jönköpings lokalhistoria finns det många händelser och företeelser att ta del av. De delar av lokalhistorien som deltagarna tyckte beaktades i hög grad i undervisningen var lokala historiska personer och Jönköping som handelsstad. Många lokala historiska personer kommer från Jönköping med omnejd (Vätterbygden) som till exempel sagokonstnären John Bauer eller tändsticksfabrikens grundare Carl Frans och Johan Edvard Lundström. För eleverna kunskap om dessa historiska personer kan de i sin tur föra historien och tradition vidare till sina barn som de en gång ska få. Kunskaperna för också med sig en förståelse för hur människorna levde under det århundradet när det vi lever i idag. Ingen av elever har nog någon tanke på att förmedla kunskapen vidare då de får den. Pedagogernas förhoppning är att eleverna någonstans i bakhuvudet kommer ihåg sin lokalhistoria.

Tändsticksfabriken används i lokalhistorieundervisningen av nästan alla de intervjuade pedagogerna. Resultatet visar på att många av pedagogerna i Jönköping med omnejd anser att tändsticksfabriken är ett bra grundmaterial för att fylla upp lokalhistorieundervisningen. De pedagoger som påtalat att de inte använde tändsticksfabriken i undervisningen redogjorde för orsakerna till det. En skola som är belägen i Huskvarna bedömer att Huskvarnas lokalhistoria är mer central för eleverna än tändsticksfabriken som ligger i Jönköping. De pedagoger som arbetade på skola som intervjuades hade samma åsikt som skolan. De flesta som svarade att de inte använde tändsticksfabriken sa att de hade en vilja att göra det. Vissa hinner fanns dock för att det skulle kunna genomföras. Orsaker till att viljan fanns hos pedagogerna, men att de i praktiken inte kunde utnyttja tändsticksfabriken i lokalhistorieundervisningen var bland annat avståndet. Skolorna låg för långt ifrån tändsticksfabriken eller fanns det inte så mycket pengar så ett besök blev för dyrt. Att använda tändsticksfabriken som ett hjälpmedel i lokalhistorieundervisningen fungerar då inte. Tråkigt är att vissa elever inte får uppleva ett kulturarv på riktigt då de läser om Jönköping och dess historia. Pedagogerna får istället ge eleverna kunskaper om tändsticksfabriken eller andra lokalhistoriska företeelser som skett i närmiljön där skolan är belägen. Det görs för att införliva målen som den lokala kursplanen och styrdokumentet uttrycker. Vissa pedagoger kunde inte riktigt svara på varför de inte använde tändsticksfabriken i sin undervisning. Anledningen till det var att de helt enkelt inte visste vad de kände eller fanns det en stor osäkerhet hos individen. Att pedagoger inte undervisade om

tändsticksfabriken berodde på att pedagogen själv ansåg att det fanns viktigare och bättre företeelser att få kunskap om inom ämnets ramar. Vissa pedagoger tyckte möjligen att tändsticksfabriken inte alls var en av de största lokalhistoriska händelserna i Jönköpings historia och därmed undervisas det inte så mycket om den.

För att kunna besvara frågan om varför tändsticksfabriken används eller inte i undervisningen av Jönköpings lokalhistoria behövs det fakta. Fakta har framkommit i intervjun med pedagogerna. Hälften av de intervjuade pedagogerna tyckte att tiden för undervisning i historia var för kort. I historieämnet inkluderas naturligtvis lokalhistoria och många andra delar som till exempel Sveriges kungar. Tidsbegränsningen vara en förklaring till varför tändsticksfabriken inte användes i undervisningen. Viktigt att komma ihåg är att historieämnet är stort och mycket fakta ska fylla upp den lilla tid som historieämnet har i dagens skola. Svårigheten ligger i att välja ut med hjälp av styrdokumentet, vilka delar av historien som de vill undervisa om. Konsekvenser kan bli att vissa delar av historien bara nämns i förbifarten. Det kan till och med bli så att vissa delar försvinner i periferin. Tid till att ta upp all fakta kring historiska händelser som inträffat genom alla århundraden finns inte. En tredje del av de intervjuade pedagogerna påpekade att tiden som de hade tillförogande inte var orsaken till att de inte använde tändsticksfabriken i undervisningen. Vad det beror på är svårt att säga, men pedagogerna betraktar troligtvis innehållet i historieundervisningen på olika sätt. De har annars ett bra upplägg för sin historieundervisning och därmed är inte tiden ett problem. Kontentan blir då att tiden inte är anledningen till att pedagogerna inte tar del av tändsticksfabriken som ett hjälpmedel i lokalhistorieundervisningen. Vad det kan vara som påverkar går bara att spekulera i eftersom att pedagogerna inte delgivit det i någon större utsträckning i intervjun. Skälet de nämnde som skulle kunna påverka var det egna intresset och viljan hos pedagogerna. En annan faktor som nämndes i intervjun som den stora orsaken till att tändsticksfabriken inte användes i lokalhistorieundervisningen var den ekonomiska faktorn. Tre fjärdedelar av pedagogerna menade att summan pengarna som skolan kan skjuta till för studiebesök är alldeles för liten. Rent ekonomiskt kan inte skolklasser idag göra studiebesök om inte föräldrarna ger ett ekonomisktstöd till sina barn. Undantag existerar. I vissa fall används inte tändsticksfabriken i undervisningen för att den kommunala skolan inte har några pengar. På grund av att skolans budget har minskat har inte skolorna råd att i någon större utsträckning skicka sina elever på aktiviteter utanför skolan. Eleverna lär sig otroligt mycket på studiebesök som ett undervisningssätt. Skillnader i frågan finns säkert mellan olika kommuner i landet men det har ej studerats. Elever kan inte bli tvingade att betala för undervisningssituationen som kostar pengar. Nästan alla intervjuade pedagoger menade att scenariot, att eleverna själva ska betala entrékostnaderna har en stor betydelse för tändsticksfabrikens användande. Om användningen av tändsticksfabriken i undervisningen skulle ha någon inverkan på lärarens eget intresse är inte sannolikt utifrån de svar som intervjun gav. Hälften av de intervjuade pedagogerna tycker att deras intresse hade en liten betydelse för vad de tog med i sin undervisning. Utfallet är sunt eftersom att det egna intresset inte ska inverka eller påverka det som pedagogerna ger kunskaper om till sina elever. Fokus i undervisningen ska ligga på hur läraren förmedlar kunskapen till eleverna. Den ska också skapa en nyfikenhet samt intresse för ytterligare kunskapssökning inom ämnet. En pedagog hade en avvikande åsikt än de flesta andra i intervjun. Han/hon ansåg att tycker jag inte att det jag undervisar om är intressant har jag svårt att förmedla en positiv känsla till eleverna för den specifika delen av historieämnet. Tanken kan nog uppkomma hos många pedagoger. De bästa kunskaperna och förutsättningarna

vill alltid alla pedagoger ge sina elever. De vill också förmedla dem på ett bra och inlevelsefullt sätt. Alla människor kan inte göra det då de känner att intresset inte finns där. Undervisningen blir då slentrian, inte så kul och innehållsfattig.

Intresset som skolan hade för att tändstickfabriken ska användas i undervisningen varierar oerhört mycket. Vissa av pedagogerna som deltog i intervjun ansåg att skolans intresse inte alls var viktigt då de bestämde om de skulle ta med tändsticksfabriken i sin undervisning eller inte. Ett antal pedagoger tycker inte heller att skolans icke intresse påverkar deras val av det material som användes. Det går dock att påpeka att vissa av pedagogerna var mycket vidsynta och ansåg att skolans intresse eller ointresse inte spelar någon roll i deras val. Många av pedagogerna såg till sin erfarenhet och därefter undervisar de. Många av pedagogerna menade att de själva utifrån sitt intresse, kurs- och läroplaner tog fram sitt undervisningsmaterial på ett sätt som fungerar för dem och eleverna. Att kunskaper ges och att eleverna klarar målen är huvudsaken. Den lokala kursplanen och styrdokumentet har också stor inverkan på valet av undervisningsmaterial. Ett fåtal pedagoger tyckte att skolans intresse för om tändsticksfabriken används i undervisningen har delvis stor betydelse. Pedagogerna kände sig till viss del påverkade av att skolan inte hade något intresse för om de använde tändsticksfabriken i undervisningen eller inte. Det beskrivna scenariot medförde att en osämja mellan kollegerna i det långa loppet uppstod. En effekt av detta blir att eleverna på samma skola får olika undervisning och fakta om sin lokalhistoria. Oftast brukar pedagogerna på skolorna som undervisar i samma ämne diskutera vad undervisningen ska innehålla för att inte skapa ovanstående problem. Frågor som kan uppstå i ovanstående beskrivna situationen kan vara bland annat att ska pedagogerna undervisa om tändsticksfabriken eller inte? Vad ska lokalhistorieundervisningen ta med för fakta istället? Vissa pedagogerna kände att de har lite stöd av skolledningen i sitt val av vad lokalhistorieundervisningen skulle innehålla. Det kändes frustrerande och påfrestande för en del, allra helst nyutexaminerade pedagoger. I vissa skolor fanns det bara en anställd pedagog som undervisar i historia. Han/hon kunde då själv välja innehållet i undervisningen med utgångspunkt i kurs- och läroplanerna. I förevarande situation var inte skolans intresse för innehållet alls lika betydelsefullt eller viktigt. Många skolor ansåg att det var upp till varje pedagog att med hjälp av styrdokumentet skapa en lokalhistorieundervisning som tilltalar alla elever. Det spelar ingen roll vad innehållet var utan det viktiga var att eleverna uppfyllde målen för det femte skolåret. Viktigt var också att eleverna hade kännedom om att Jönköping förr var en stor handelsstad och industristad. Pedagogerna som inte använde tändsticksfabriken i undervisning påtalade att de nämnde den i sammanhanget för att kunna återskapa en helhetsbild av industristaden. En del pedagoger ansåg att det fanns viktigare historiska händelser i Jönköping som var mer betydelsefullt att undervisa sina elever om. Skälet till det är troligtvis var i kommunen skolan är belägen. Eleverna i Huskvarna får till exempel lära sig mer om Huskvarnas lokalhistoria. För dessa elever var inte tändsticksfabriken det mest väsentliga eller relevanta i deras lokalhistorieundervisning. Med detta i tanken hade skolorna i Huskvarna troligtvis inget intresse i om deras pedagog tog upp tändsticksfabriken i lokalhistorieundervisningen eller inte. Snarare ligger fokus och intresset från skolledningens sida på att eleverna får kunskap om lokalhistorien i deras närmiljö. Det beror på att den är viktig för de eleverna och deras vidkommande. Sambandet som går att se är att hade skolan inget intresse för att tändsticksfabriken används i undervisningen kommer inte pedagogerna på den skolan att undervisa om den heller. Vad det kan beror på att utfallet blev så här var svårt att konkret peka på. Tycker inte skolledningen att tändsticksfabriken tillför eleverna några centrala kunskaper om

deras kulturhistoria i deras närmiljö, var det inte det som pedagogen skulle fokusera på. I sin tur kan det skapa otrygghet hos pedagogerna när de inte riktigt vet vad de ska undervisa om. Osäkerhet skulle öka hos pedagogerna om han/hon skulle bli ifrågasatta om det de undervisar om. Pedagogen vill då veta att skolans ledning står bakom den undervisning som han/hon bedriver.

Lokalhistorieundervisningen ska inte kunna förändras i så stor utsträckning i Jönköping med omnejd, enligt informantintervjun. Det verkar som om pedagogerna som deltog i intervjun var medvetna om hur de vill förmedla sin lokalhistorieundervisning och vilka problem som kan uppstå. Vissa pedagoger ansåg att tändsticksfabriken var en bra företeelse att lägga fokus på, medan andra menade att så inte är fallet. Tändsticksfabriken skulle utnyttjas i ett större perspektiv i undervisningssyfte om pedagogerna kunde få lösa tyglar. En annan aspekt att beakta är den ekonomiska frågan i sammanhanget. Många av pedagogerna tyckte att pengar eller ekonomi till att finansiera eventuella utgifter i lokalhistorieundervisningen, var en av de största orsakerna till att tändsticksfabriken inte användes i undervisningen. Den ekonomiska situationen i dagens skola är svårt att göra något åt och därav blir undervisningen en spegelbild av just det. Finns det inga pengar kan inte undervisningen förkomma någon annanstans än i skolans lokaler med pedagogerna som kunskapsförmedlare. Det i sin tur är inte fel, men som nämnt tidigare är det viktigt att eleverna får lära sig om sin lokalhistoria genom många sinnen.

Kreativitet till uppgifter och undervisningssätt ska ändå flöda för att få eleverna intresserade av sin historia på det lokala planet. Intresset för lokalhistorieämnet är viktigt att det finns både hos pedagogerna och eleverna. Allra helst ska den undervisande pedagogen ha ett brinnande intresse för ämnet för att få med sig eleverna och skapa lust att lära. Absolut alla elevers intresse är svårt att fånga, men genom uppfinningsrikt tänkande kan antalet ointresserade elever minska. Om intresset inte finns för lokalhistorieämnet hos pedagogen är sannolikheten ganska stor att tändsticksfabriken inte används i undervisningen. När läroplanerna tar upp lokalhistorieämnet är det en förutsättning att pedagogerna lär ut ämnet till sina elever på ett givande sätt. Det ska i det långa loppet göra att eleverna uppfyller målen i det femteskolåret. Detta påvisar att ämnet har en viktig funktion att fylla för eleverna i den svenska grundskolan idag.

9. Sammanfattning

Uppsatsen har ett tvådelat syfte och det är att undersöka huruvida det förekom barnarbete på tändsticksfabriken i Jönköping på 1800 - talet och i vilken utsträckning det användes i produktionen av tändstickorna. Fokus kommer också ligga på hur tändstickfabriken används i skolundervisningen i och runt omkring Jönköping och vilka orsaker som ligger till grund för om så inte är fallet. De två delarna av syftet har frågeställningar som beaktas i studien. En kvalitativ ansats med ett vetenskapligt förhållningssätt och en informantintervju har används för att ta del av om pedagogerna i och runt omkring Jönköping använder sig av tändsticksfabriken i lokalhistorieundervisningen. För att få svar på om barnarbete funnits på tändsticksfabriken har en litteraturstudie genomförts.

Resultatet av studien tyder på att barnarbetet existerade på tändsticksfabriken i Jönköping på 1800 – talet. Många historiker är ense om det. Barnarbetarna arbetade lika mycket och länge som de vuxna. Åldersgränsen när det gällde arbetstider ändrades i mitten av 1800 – talet då en reform trädde i kraft. Arbetsuppgifterna i fabriken beskrivs i undersökningen som tunga och ensidiga. Barnens små och kvicka fingrar var det fabriksägarna var ute efter till produktionen. En annan faktor som fabriksägarna var mycket angelägna om var att tjäna mycket pengar. Många historiker tror att den ekonomiska faktorn var orsaken till att barnarbete uppkom. De arbetade barnen fick bara en tredje del av de vuxnas lön. Barnarbetet förekom i nästan alla delar av tändsticksfabrikens tändsticksproduktion. Den ekonomiska vinningen gjorde fabriksägarna eftersom att barnarbetarna bara tjänade mindre än en vuxen arbetare.

Att tändsticksfabriken i Jönköping används i undervisningen för eleverna i år 3 och 4 då de läser sin lokal historia ses som en självklarhet. I studien framkom det att alla pedagoger som deltagit i intervjun inte använder tändsticksfabriken i sin undervisning av en eller flera anledningar. En del pedagoger beskrev att de inte använder den för att de tyckte att historieämnets antal timmar var för få. Eleverna skulle få ta del av annan kunskap i ämnet också, vilket gjorde att tändsticksfabriken bara nämndes i förbifarten. Tidsperspektivet gav också en andra anledning till att tändsticksfabriken inte används. Närmiljön omtalades som en tredje orsak till att tändsticksfabriken inte studerades i lokalhistorien i år 3 och 4. Pedagogerna hade också en åsikt om att elevernas närmiljö skulle var i centrum. Den ekonomiska aspekten är också en begivenhet som påverkar om tändsticksfabrikens vara eller icke var i undervisningen. De ovanstående anledningarna till att tändsticksfabriken inte används är bara några och fler nämns i uppsatsen. Tycker inte pedagogerna att tändsticksfabriken är givande för eleverna i lokalhistorieundervisningen har de ingen plikt att ta med den. Ganska fria tygla råder och pedagogerna håller själva i taktpinnen. De arbetssätt som pedagogerna beskriver att de använder är bland annat studiebesök på tändsticksfabriken, projekt och skriva berättelser. Vissa av arbetssätten som omtalades var mer använda än andra. Sammanfattningsvis går det att säga att alla deltagande pedagoger inte hade samma åsikt om användandet av tändsticksfabriken i lokalhistorieundervisningen i år 3 och 4. Många åsikter framkom i informantintervju. Det åstadkommer en variation i resultatet och ger upphov till en bra diskussion.

10. Referenslista

Tryckta källor

- Aronsson, K. (1984). *Barn i tid och rum*. Malmö: Liber.
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjurman, E. (1981). *Barnhistoria: Om barns villkor förr*. Solna: Esselte studium.
- Bjurman, E., & Olsson, L. (1979). *Barnarbete och arbetarbarn*. Stockholm: Nordiska museets skrifter.
- Cederschiöld, G., & Feilitzen, E-V. (1945). *Den svenska tändsticksindustrins historia; före de stora sammanslagningarna*. Stockholm: Natur och kultur.
- Ejvegård, R. (1996). *Vetenskaplig Metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Fredriksson, K-G. (1987). *Skolan ett kulturcentrum*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Herlin, E. (1932). *Från eldborren till tändstickan*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners förlag.
- Jönköpings kommun. (1980). *En bok om min hembygd*. Huskvarna: Geografiska skolan Per Brahegymnasiet.
- Kuokkanen, P. (1985). Att undervisa hembygdshistoria. *Historiedidaktik i norden 2*. (pp. 209-218). Köpenhamn.
- Larsson, H-A. (2001). *Barnet kastades ut med badvattnet*. Aktuellt om historia: Bromma.
- Larsson, H-A. (2002). *Skola eller kommunalungdomsomsorg?* SNS förlag: Angered.
- Ling, B., Robin, S., Johansson, M., Nyberg, J., Ohlsson, B., & Soares, A. (1997). *Barnarbete i Sverige och övriga världen – förr och nu*. Stockholm: Rädda barnen.
- Loewe, W., Jansson, A., & Rosell, C-M. (1997). *De tände en eld. Svensk tändsticksindustri 1836-1996*. Borås: Wahlström & Widstrand.
- Marklund, S. (1984). *Skolan förr och nu; 50 år av utveckling*. Arlöv: Liber utbildningsförlaget.
- Mellberg, M. (1996). *Pedagogen och det skrivna ordet; skrivkonst och folkskolelärare i Sverige 1870 – 1920*. Avhandling från historiska institutionen i Göteborg: Göteborg.

- Nilsson, H (Red.). (1995). *Att använda lokalhistoria i undervisningen*. (Konferensrapport, nr. 4). Linköping: Linköpings universitet.
- Nilsson, H. (1994). *Lokalhistoria i skolan. Exempelsamling*. (Konferensrapport, nr. 5). Linköping: Linköpings universitet, Centrum för lokalhistoria i Linköping.
- Olsson, L. (1980). *Då barn var lönsamma*. Borås: Tidens förlag.
- Olsson, L. (1987). *Arbetets historia: föreläsningar i Lund. 1*. Lund: Historiska institutionen Lunds universitet.
- Patel, R. & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder; Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (2: uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Qvarsell, R. & Sandin, B. (2000). *Den mångfaldiga historien*. Lund; Historiska Media.
- Richardson, G. (1994). *Svensk utbildningshistoria*. Studentlitteratur: Lund.
- Sandin, B. (1986). *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan; Folkundervisning och barnuppfostran i svenska städer 1600-1850*. Lund: Studentlitteratur.
- Sjöberg, A-L. (1883). *Minderårigas arbete i fabrik*. Jönköping: Kungliga majestäts förordning.
- Skolverket. (2002). *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Västerås: Fritzes.
- Skolverket. (1998). *Museer och skola samverkar*. (Konferensrapport, 1997). Oskarhamn.
- Svensson, M. (2001). *Tändsticksmuseet*. Jönköping.
- Söderlind, I. (Red.). (2008). *Barndom och arbete*. Umeå: Boréa.
- Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. LPO 94*. Stockholm: Fritzes.
- Willbourn, I. (1982). *Barn och museer*. Lund: Liber förlag.

Tidskrifter

- Gidlund, U. (2003). "Metodik för alla stilar - olika vägar till samma mål!" *Utdanningsförbundets tidskrift för pedagogisk debatt*, 2/2003. "elektronisk resurs".
- Hammarlund, E. (1933). "Rationalisering och skolplikt." *Svensk lärartidning*, 52, 43.

Olsson, L. (1974). ”Barn- och ungdomsarbete i svensk industri 1860-1970.” *Scandia*, 40, 2.

Olsson, L. (1994). ”Från barnarbete till ungdomsarbetslöshet.” *Ungdomstid: populärvetenskaplig tidskrift om ungdomsvillkor*, 3/1994.

Schoerner, K. (1990). ”Tändsticksindustri och barnarbete.” *Folkets historia*, 4, 56-59.

Elektroniska källor

Skolverket. (2005). *Anmälan avseende avgifter vid grundskola*. [www – dokument]. Hämtad 2007-09-16 från <http://www.skolverket.se/content/1/c4/47/61/Lund%202004-2962.pdf>.

Skolverket. (2006). *Lokal planering utifrån styrdokumentet*. [www – dokument]. Hämtad 2007-08-22 från <http://www.skolverket.se/sb/d/1450>.

Olsson, T. (2009). *Tändsticksmuseet; pedagogik*. [www – dokument]. Hämtad 2009-10-26 från <http://www2.jonkoping.se/kultur/matchmuseum/barnarb.htm>.

Skolverket. (2005). *Angående avgifter i grundskolan och gymnasieskolan samt kommunal vuxenutbildning/påbyggnadsutbildning*. [www – dokument]. Hämtad 2007-09-16 från <http://www.skolverket.se/content/1/c4/47/54/PM%20avgifter.slutligt.dok.pdf>.

Wigh, S. (2006). *I industrialismens barndom*. [www – dokument]. Hämtad 2009-10-26 från <http://www.hist.se/wswPDFGenerator.php>.

Muntliga källor

Intervjuer av 55 pedagoger på ett antal skolor i och runt omkring Jönköping.

Personlig kommunikation med den ansvarige på tändsticksmuseet.

Otryckt material

En samtida berättelse från 1880 – talets Jönköping. Skriven text från tändsticksmuseet.

Revisorernas berättelse 1859. Skriven text från tändsticksmuseet.

Tändsticksmuseets utställning.

Bilaga 1

Intervjufrågor till C – uppsats om hur lokalhistoria används i undervisningen av lärare i år 3 och 4.

1. På vilket sätt undervisar du dina elever i lokalhistoria?

2. Använder du tändsticksfabriken i Jönköping i din undervisning? Beskriv hur du jobbar.

4. Om du inte undervisar i lokalhistoria - Vad är det för faktorer som styr det?
